

Čína v súčasnom globálnom svete

Milan Čáky

Od Mao Ce-tunga k hospodárskym reformám Teng Siao-phinga

Boj o nástupníctvo po Mao Ce-tungovi

Od formálneho skončenia hlavného procesu kultúrnej revolúcie začal v Číne prebiehať i boj o nástupníctvo po predsedovi Maovi. V čase kultúrnej revolúcie pozíciu číslo 2 v strane získal maršal Lin Piao. Svojich stúpencov dosadzoval do rozhodujúcich funkcií v stranickom i štátnom aparáte, v armáde a jeho postavenie druhého muža v politickej hierarchii sa zdalo pevné. Mao si uvedomil, že počas kultúrnej revolúcie získala armáda neželateľne silné pozície v politickom systéme krajiny a preto chcel oslabiť jej úlohu, aby odstránil nebezpečenstvo úplného prevzatia moci vojakmi. Okrem toho Lin Piao v čase kultúrnej revolúcie splnil svoju úlohu. Už prestal byť Maovi užitočný, ba mohol ho ohroziť. Od roku 1969 Mao začal osobne i prostredníctvom Čou En-laja neustále oslabovať politickú pozíciu Lin Piao, nepriamo ho kritizoval a postupne odstraňoval jeho stúpencov z rozhodujúcich mocenských pozícií, včítane v armáde.

* * *

Lin Piao / 1904-1973/

Jeden z najvýznamnejších a najmladších veliteľov čínskej Červenej armády. Pochádzal z dedinky Hupeh. Na zaiatku svojej vojenskej kariery, keď mal 20 rokov, absolvoval čínsku vojenskú akadémiu Whamopoa, zúčastnil sa povstania v Nan-čangu, spolu s Ču Tem sa pridal k vojenským oddielom Mao Ce-tunga a bol jeho blízkym spolubojovníkom už od prvých ozbrojených bojov proti Kuomintangu. Zúčastnil sa Dlhého pochodu, viedol čínsku Červenú armádu v bojoch proti Japoncom. V občianskej vojne v rokoch 1945-1949 viedol sedem rozhodujúcich ofenzív Červenej armády v Madžusku proti Kuomintangu. Stal sa maršalom a vplyvným politickým činiteľom v komunistickej strane. V roku 1959 sa stal ministrom obrany, jedným z významných vodcov kultúrnej revolúcie. Bol dlho považovaný za Maovho „následníka“.

Lin Piao, ako najvernejší Maov spojenc v komunistickej strane, sa vo svojej politickej činnosti nedopustil ani najmenšieho odklonu od oficiálnej Maovej línie. Hoci nevystupoval ako ideológ, ale iba ako zaniatený interpret a realizátor Maových myšlienok, po politických búrkach kultúrnej revolúcie bol považovaný za „skrytého revizionistu“, za nebezpečnejšieho „nepriateľa“ Maových myšlienok, čo vtedy bolo najväznejším obvinením. Maova taktika nepriameho útoku na Lin Piao odpovedala čínskym tradičným metódam. Používanie tajomného jazyka, formy narážok, symbolov, podobenstiev: napríklad premiér Čou, v prítomnosti dvoch generálov tzv. starej gardy osobne uvádzal do funkcií vojenských funkcionárov, ktorí nahradzovali zosadených stúpencov Lin Piao, na oficiálnych fotografiách v tlači sa Lin Piao už neobjavoval vedľa Mao, ako predtým, ale vzadu za ním, niektorí verní stúpenci Lin Piao boli donútení k sebakritike. Lin Piaoova pozícia sa začala rúcať najmä v roku 1971, keď Mao navštevoval veliteľov vojenských okruhov a kritizoval pred nimi Lin Piao, vtedy ešte ministra obrany. Lin Piao pochopil, že sú to jasné signály o politickom konci jeho kariéry. Podľa neoverených údajov sa prostredníctvom svojho syna zapojil do rozsiahleho tajného sprisahania, cieľom ktorého údajne malo byť Maovo zavraždenie. Bol podozrievaný, že sa prostredníctvom vojenského puču chcel ujať moci ako jedinej alternatíve ku svojej možno i fyzickej záhube. Keďže Mao i Čou En-laj o sprisahaní získali informácie, Lin Piao sa dňa 13. septembra 1973 snažil z Číny ujsť. Zahynul na úteku za doposiaľ

nejasných okolností. Jeho lietadlo podľa oficiálnych správ havarovalo nad Mongolskom: zrejme bolo zničené smerom na ceste do Sovietskeho zväzu. Až o mesiac neskôr Čou En-laj vyhlásil, že Lin Piao chcel ujsť k „sovietskym revizionistom“. V politickom procese v roku 1980 bol jedným z hlavných obvinených ako „vodca dobrodružného sprisahania“, „agent sociál-imeperializmu“ a „čierny bandita“. Bol jednou z obetí politických bojov v maoistickej Číne. Po jeho smrti otázka Maovho nástupcu tak ostala opäť otvorená.

Okrem Lin Piaa v politickom živote Číny od začiatku Kultúrnej revolúcie dominovala aj štvorčlenná skupina vedená Maovou manželkou *Tiang Čching*. Patrili do nej *Čang Čchun-čchiao*, *Wang Chung-wen* a *Jao Wen-jüan*. V posledných rokoch svojho života Mao kritizoval zákulisné intrigy svojej manželky, s ktorou v podstate už nežil. Na straníckej pôde ju nazval *skupinou štyroch*, na základe čoho neskôr dostala názov tzv. **Gang štyroch**. V čase kultúrnej evolúcie jej vplyv sa prejavoval prostredníctvom médií predovšetkým v ideológii a kultúre, ktorú militarizovali podľa vojenského vkusu. Mao, zrejme na podnet Čou En-laja, neumožnil tejto skupine rozhodovanie v ekonomických otázkach a robil všetko, aby sa nemohla ujať moci. Preto po Čouovej smrti v januári 1976 členovia skupiny štyroch zakázali verejné prejavy smútku. Proti jej vplyvu organizovali stúpenci Čou En-laja demonštrácie aj na námestí *Tchien-an-men* v Pekingu. V opozícii proti Gangu štyroch bol aj Čouov chránenec **Teng Siao-phing**, ktorý bol po potlačení protestných demonštrácií osvedčenými metódami Kultúrnej revolúcie druhýkrát odstránený od moci. Hlavnou zámienkou pre kritiku zo strany tzv. skupiny štyroch bola jeho snaha realizovať plán štyroch modernizácií, navrhnutý Čou En-lajom, a zdôrazňovanie „prvoradého významu riešenia praktických otázok tým, že ideológia musí počkať“, ako to uvádza Philip Short. / Short, Philip: *Mao, c. d.*, s. 468 /

* * *

Keď dňa 9. septembra 1976 Mao zomrel, svoj „stranícko-cisársky stolec“ zveril **Chua Kuo-fengovi**, málo známemu šéfovi bezpečnosti z provincie Chu-nan. Maovou smrťou sa skončilo jedno dlhé novodobých období novodobých dejín Číny, v ktorom Čína dokončila proces národnej revolúcie, zbavila sa cudzieho vplyvu. Vytvorila si tak predpoklady, aby následným prijatím do Organizácie spojených národov a za stáleho člena Bezpečnostnej rady OSN sa zaradila medzi politicky najvýznamnejšie štáty sveta.

Po Maovej smrti sa rýchlo vyriešil i boj o politické nástupníctvo po veľkom kormidelníkovi. Stranícka opozícia, v ktorej bol i Teng Siao-phing, nazvala skupinu štyroch *nebezpečným gangom*. Dňa 6. októbra 1976 Chua Kuo-feng a vojenský veliteľ Pekingu Wang Tung-sin nechali takto pomenovanú skupinu - **Gang štyroch** zatknúť a postaviť ich pred súd. Teng Siao-phing bol rehabilitovaný, vrátil sa do politiky a v nasledujúcich politických bojoch koncom roku 1978 sa opäť dostal k moci.

Reformy Teng Siao-phinga v rokoch 1978 – 1988

Po skončení obdobia vlády Mao Ce-tunga a boja o moc čínska ekonomika bola značne poškodená a na kraji zrútenia. Jedným zo základným predpokladom jej obnovy a rozvoja pod heslom **Štyroch modernizácií**:

- a/ poľnohospodárstvo,*
- b/ priemysel,*
- c/ veda a technika,*
- d/ obrana*

V prvom rade bolo potrebné zotaviť čínsku spoločnosť z politickej krízy z ostatných rokov obdobia Maovho života, politicky sa vyrovnáť s minulosťou napravením krívd a uskutočniť politické rehabilitácie postihnutých osôb i celých vrstiev čínskej spoločnosti.

Základným problémom nového politického vedenia komunistickej strany bolo obnoviť jej nárok na legitimitu moci, čo si vyžadovalo kritické zhodnotenie doterajšieho vývoja v krajine, ale aj dodržiavanie kolektívneho vedenia v komunistickej strane. V jej štruktúrach najvyššiu politickú autoritu mal Teng Siao-phing, ako hlavný veliteľ armády a predseda Ústrednej vojenskej komisie, v štátnej správe si však po roku 1978 ponechal funkciu námestníka predsedu vlády. Nenárokoval si na najvyšší stranícky post. Na rozhodujúce politické pozície v strane i v štáte dosadzoval svojich stúpcov a po doterajších negatívnych skúsenostiach o politickej línii komunistickej strany a o ekonomickej stratégii štátu rozhodoval z úzadia. Pričinil sa o to, že doterajší neustály vyhrotený triedny boj ustúpil hospodárskym reformám, ktoré považoval za nevyhnutnú podmienku ekonomického rozvoja. Maoistické heslá o „*politike ako vedúcej sile*“ alebo „*najprv červený, potom odborník*“, nahradil pôvodným straníckym heslom „*pravdu hľadať na základe faktov*“. Jeho slogan, že „*nie je dôležité, či je mačka čierna alebo biela, hlavne, že chytá myši*“ sa stal svetovo slávnym. Teng predovšetkým musel pred čínskym ľudom obhájiť svoje právo a právo komunistickej strany i naďalej vládnuť. Urobil to tým, že priznal svoje politické chyby i chyby komunistickej strany. On i komunistická strana sa nemohli sa však vyhnúť hodnoteniu Mao Ce-tunga. Rozhodlo sa, že k politickému hodnoteniu Maovej osoby je treba pristúpiť veľmi obozretne, pretože jednostranným odsúdením a zavrnutím celého učenia a politickej činnosti Mao Ce-tunga by sa mohla podkopať i politická moc komunistickej strany a vzniklo by nové politické napätie a politické boje. Našlo sa pragmatické riešenie, podľa ktorého všetka politická činnosť Mao Ce-tunga, spojená s jeho životom, sa rozdelila bola rozdelená na jeho *dobré - počiatkové obdobie* a *zlé - záverečné obdobie*, teda podobne, ako Mao predtým hodnotil Stalina. V percentuálnom vyjadrení to znamenalo, že činnosť Mao bola 70 % dobrá, v prospech Číny, a 30 % zlá, škodiaca Číne, najmä Kultúrna revolúcia, vyhlásená za všeobecnú pohromu. Politická chytrosť takéhoto hodnotenia spočívala v tom, že Maove idey z ranného politického boja boli dobré a sú teda i naďalej akceptovateľné pre budúcnosť Číny. Tým hlavný pilier komunizmu v Číne ostal zachovaný. To umožňovalo Tengovi **vyhnúť sa otázkam politickej reformy v krajine**. Aby úplne zatarasil cestu reforme politického systému, v marci 1979 vyhlásil štyri základné politické princípy, ktorých sa Čína musí držať:

1. *Socialistickej cesty*
 2. *Diktatúry proletariátu*
 3. *Vedúcej úlohy komunistickej strany*
 4. *Marxizmu - leninizmu Mao Ce-tungovho myslenia*
- / J. K. Fairbank, s. 450 /

Všetky štyri modernizácie sa mali realizovať na tomto politickom základe a ani jedna z nich vtedy nesmerovala k reforme politického systému.

Vytýčil rozsiahly päťročný program nápravy chýb a politických rehabilitácií, počnúc politickou rehabilitáciou Liou Šao-čchiho a iných v čase Kultúrnej revolúcie odsúdených členov komunistickej strany, politickou rehabilitáciou tzv. „pravičiarov“ a „protisocialistických živlov“, milióny nespravodlivo odsúdených kádrov, preskúmanie a napravenie krívd nad spoločenskými skupinami, včítane početnej skupiny bohatých roľníkov – statkárov a pod. Spolu sa politické rehabilitácie dotýkali približne 100 miliónov ľudí.

Tengove poznatky, že čínska ekonomika sa môže rozvíjať len „*otvorením sa svetu*“, ukazovali, že predpokladom úspešností štyroch modernizácií je získavanie zahraničných investícií a nových technológií. Normalizácia čínsko – amerických vzťahov začala už v roku 1972 v období vlády Mao Ce-tunga. Teng pokračoval v rozvíjaní týchto vzťahov a v januári 1979 uskutočnil cestu do USA. Čoskoro po podpísaní medzištátnych dohôd čoskoro

študovalo v USA viac ako 10 tisíc čínskych študentov a do Číny začali prichádzať tisícky amerických turistov.

Pod dohľadom Teng Siao-phinga bol v čínskej komunistickej strane vyhlásený „ozdravný“ proces. V osemdesiatych rokoch značná časť starých straníckych kádrov odišla „do výslužby“ a do riadiacich orgánov strany, včítane stáleho výboru Politického byra, prichádzali mladé a vysokoškolsky vzdelané kádre. V roku 1980 sa generálnym tajomníkom stany sa stal Tengov odchovanec **Chu Jao-pang**; v tom istom roku predsedom vlády a členom stáleho výboru Politického byra sa stal **Čao C'-jang**. Obaja, spolu s Tengom tvorili nový „vládnuci triumvirát“. Pokračoval proces zvyšovania vzdelanosti v strane i v štátnom aparáte. V roku 1984 už polovica straníckych funkcionárov mala vysokoškolské vzdelanie. Vysokoškolské vzdelanie mala už 3/4 vyšších štátnych a straníckych funkcionárov. Do politiky tak prichádzali nové tváre a s nimi nová politická kultúra. Armáda stratila prominentné postavenie v rámci ústredných orgánov komunistickej strany a v zásade sa už vyhýbala zasahovaním do politiky.

Teng Siao-phing a vytvorený politický triumvirát „ozdravným“ procesom v komunistickej strane a definovaním základných politických princípov vytvorili základňu pre uskutočnenie Štyroch princípov a následný proces hospodárskej reformy. Plánované reformy v **poľnohospodárstve**, prebiehajúce od roku 1978, sa zakladali na poznaní, že *Maovo riadenie vidieckych hospodárstiev bolo chybné, najmä v motivácii roľníkov* – najmä apelovaním na uvedomelosť roľníkov. Základom novej stratégie bolo prijatie **systemu výrobnej zodpovednosti**. Jeho rôzne varianty, najprv odskúšané pod vedením Čao C'-janga v provincii S'-čchuan, boli založené na kontraktach a zmluvných záväzkoch medzi roľníkmi a výrobným družstvom.

* * *

Vedúci výrobného družstva, ktoré vlastnilo pôdu, vypracoval plán celkovej výroby. Na jeho plnenie uzavrel kontrakty s jednotlivými roľníckymi domácnosťami. Pridelil im pôdu a dohodou boli stanovené dodávky a odmena za ne. *Zodpovednosť za produkciu bola tak prenesená na jednotlivé roľnícke domácnosti, ktoré čoskoro pochopili tieto materiálne stimuly: ak viac vyprodukujú, viac predajú a získajú pre seba. Bol vytvorený systém „plnej zodpovednosti domácnosti“/ pao-kan /.*

* * *

Namiesto maoistického zdôrazňovania morálnych stimulov systém pao-kan dával dôraz na princíp osobných a materiálnych záujmov, zainteresovanosti roľníckej rodiny na zisku. Milióny roľníckych domácností sa v skutočnosti stali podnikateľmi, ktorí začali poskytovať aj rôzne služby, predtým organizované štátom. Systém sa osvedčil, pretože roľnícka komunista i roľnícke domácnosti sa snažili dosahovať čo najvyššie výnosy a z toho plynúce príjmy. Čoskoro sa rozšíril sa po celej krajine a výsledkom jeho pôsobenia bol významný, až 2,5-násobný rast výroby na vidieku. Motivácia založená na osobnom zisku viedla k rozširovaniu vidieckej poľnohospodárskej výroby, lepšiemu zásobovaniu trhov v mestách a k vytváraniu nových pracovných príležitostí. Systém kontraktov bol prejavom štátu úspešne organizovať roľníkov, zvyšovať výrobu a posilňovať pozície štátu na vidieku. Bol nesporným úspechom Tengových reforiem a jeho novej politiky.

Reformy v oblasti **priemyslu** mali za cieľ dosiahnuť zvrat v efektívnosti hospodárskej politiky štátu. To bolo možné dosiahnuť len získaním nových technológií, ktoré mohla zabezpečiť len politika otvorenosti voči svetu. Preto Čína zavrhol bezmyšlienkovité preberanie sovietskeho vzoru a vytýčila ciele tzv. **druhej industrializácie**. Čínske priemyselné zariadenia boli zastaralé. Preto základnou úlohou bol rast priemyselnej produkcie na základe nových technológií a následný export čínskeho tovaru. V stratégii hospodárskeho plánovania sa dával dôraz na výrobu spotrebného tovaru. Zahraničné investície sa dávali predovšetkým do rozvoja spotrebného priemyslu a bol utlmovaný ťažký

priemysel, náročná na energetické zdroje. Prijatý nový systém zodpovednosti dával väčšie kompetencie riadiacim kádom podnikov a odstránilo sa tak politické zasahovanie stranických výborov. Štátne podniky namiesto odvodu všetkých ziskov museli teraz zaplatiť štátu daň, ale zvyšok finančných prostriedkov mohli investovať do strojového vybavenia a na starostlivosť o zamestnancov. To umožnilo priemyselným podnikom postupne sa ekonomicky zotaviť a hospodársky sa rozvíjať. Miestne orgány správy si mohli ponechať časť príjmov z výroby, preto boli ekonomicky motivované rozvojom výrobných podnikov. Reforma otvárala možnosti pre širokú hospodársku decentralizáciu a dávala nové impulzy pre miestnu iniciatívu. Výrobné i stavebné podniky sa museli o objednávky uchádzať formou verejnej súťaže. Vzniknutý trhový mechanizmus a vzájomná konkurencia viedli k rozvoju ľahkého priemyslu, ale i k problémom s nedostatkom základných surovín a energie. Teng svojimi hospodárskymi reformami poskytol určitý priestor i súkromnému podnikaniu.

Rozvoj výroby a trhu vyvolal nevyhnutnosť organizovať úverovú politiku a decentralizáciu bankového systému. Hlavným tvorcom fiskálnej politiky sa stala Čínska ľudová banka, ktorá mala dozor nad početnými vzniknutými špecializovanými bankami, ktoré poskytovaním pôžičiek napomáhali rozvoju výroby a podnikania, finančne zabezpečovali technickú modernizáciu tovární, a to aj vydávaním akcií. Celý proces bol zavŕšený vznikom burzy, podľa príkladu ostatných ekonomicky vyspelých krajín.

Aby sa zabezpečil efektívny proces získavania investícií, boli zriadené tri zvláštne ekonomické zóny. Z nich je treba spomenúť oblasť Šen-čen, ktorá sa nachádzala hneď vedľa Hongkongu. V nej mohli zahraničné firmy budovať svoje podniky a uskutočňovať svoje aktivity v podmienkach medzinárodného štandardu. V oblasti Kuang-tung, spolupracujúcej s Hongkongom, boli prijaté opatrenia, ktoré provincii poskytovali viac nezávislosti pre vlastné potreby a kuangtungské pobočky čínskych obchodných organizácií mali úplnú nezávislosť v obchode s touto vtedy ešte britskou kolóniou, pričom štátu odvádzali len pevne stanovenú sumu. Na východnom pobreží Číny bolo do roku 1982 otvorených 14 prístavov najmä pre zahraničný obchod a investície. Výsledkom tejto ústretovej politiky bol vznik a úspešný rozvoj stoviek spoločných podnikov so zahraničnými investormi.

V roku 1982 bola prijatá nová čínska ústava, obnovená činnosť ministerstva spravodlivosti, vznikali sudy a prokuratúra. Prijatím volebného zákona v roku 1979 oživil sa systém miestnych volieb. O dôveru voličov, samozrejme pod dohľadom komunistickej strany, sa uchádzalo viac kandidátov, než mohlo byť zvolených, takže sa začal robiť volebný výber. Napríklad v roku 1981 volebné účasť dosiahla 96 %. Mohlo by to znamenať, že politický režim Teng Siao-phinga úspešne vychovával občanov nielen vo volebnej disciplíne, ale dokázal ich presvedčiť, ako voliť.

Rozvoj demokratického hnutia a tragédia na námestí Tchien-an-men

Hospodársky rozvoj v osemdesiatych rokoch, viditeľný úspech Tengových reforiem a štyroch modernizácií objektívne nastoloval aj otázku potreby politických reforiem. Niektorí disidenti a časť čínskej vysokoškolskej inteligencie, ktorá bola po Kultúrnej revolúcii rehabilitovaná, na plagátoch *ta-c'-pao* / *noviny na múre demokracie, písané veľkými písmenami* / a vo vysokoškolskom prostredí v Pekingu, stále viac aktualizovala otázka tzv. **piatej modernizácie**, t. j. demokracie a politických reforiem. Štyri základné princípy, sformulované Teng Siao-phingom v roku 1979 ako prostriedok na zabezpečenie permanentnej kontroly komunistickej strany, sa po páde komunizmu v krajinách východnej Európy v roku 1989 zdali už politicky prekonané.

* * *

Forma *ta-c'-pao*, nástenných nápisov, novín sa objavila v Pekingu od roku 1978. Boli oficiálne povolené zákonom, ako prejav verejnej mienky. Ich úlohou bolo verejne diskutovať o politike. Denne sa na *múre demokracie* objavovali rôzne plagáty od najrôznejších autorov, i z akademických kruhov. Zahraničie tieto prejavy interpretovalo ako prejav nespokojnosti

s politikou komunistickej strany. V októbri 1979 bol odsúdený čínsky disident *Wej Ťing-šeng*, obhajujúci tzv. piatu modernizáciu. Múr demokracie bol neskôr zrušený.

* * *

Rast vplyvu disidentského hnutia a jeho podpora medzi vysokoškolskými študentmi a v akademickom prostredí ukazovali, že časť čínskych intelektuálov sa odcudzila komunistickej strane. Čínski intelektuáli, žijúci už v období globalizujúceho sa sveta a úloh druhej industrializácie, pochopili, že ďalší spoločenský rozvoj v krajine vyžaduje demokratické zmeny; že leninská aplikácia marxizmu a diktatúra proletariátu, i naďalej zdôrazňované Teng Siao-phingom, sú už historicky i ideologický prekonané a nestačia na riešenie súčasných problémov Číny. Medzi početnými liberálnymi skupinami čínskych intelektuálov, študentmi univerzít, včítane technických smerov, ktorí mali tvoriť budúcu elitu, a medzi vedením komunistickej strany a autokraciou štátu prichádzalo postupne k zásadnému rozkolu v nazeraní na otázky demokracie.

Povzbudzovaní liberálnymi postojmi generálneho tajomníka komunistickej strany *Čao C'-janga* pekingskí študenti už v máji 1989 sa začali schádzať na pekingskom námestí *Tchien-an-men*. Ich vyhlásenia sa zaoberali abstraktnými problémami: demokracia, sloboda, morálka, voľnosť, vystupovali proti korupcii, protekciám, horlili za národnú hrdosť a proti zasahovaniu zo strany cudziny do záležitostí Číny. Nepredložili žiadne konkrétne požiadavky a chýbala im intelektuálna autorita. Skandovanými heslami, pochodmi a vystúpeniami pred početným publikom vyjadrovali kolektívnu solidaritu, zároveň však vyjadrovali lojalitu k režimu. Na začiatku protestov nijako nespochybovali autoritu úradov a tlmočili im svoje požiadavky. Dňa 18. mája prišiel medzi študentov *Čao C'-jang* a vyzval skupinu študentov, aby ukončili hladovku. Pretože protestné akcie študentov pokračovali i naďalej a ich vplyv sa rozširoval i do iných čínskych miest, boli vyhlásené za „kontrarevolučnú rebéliu“. Vedenie komunistickej strany a štátu sa muselo rozhodnúť: rozhodli sa podľa zásady - buď oni, alebo my. Predseda vlády *Li Pcheng* za podpory *Teng Siao-phinga* nariadil armáde násilím ukončiť študentské protesty. V dňoch 3. a 4. júna čínske vojenské jednotky, vyzbrojené tankami, demonštráciu násilne potlačili. V dôsledku krvavých stretov s vojakmi zahynulo viac než 700 študentov. V Šanghaji, kde politickú zodpovednosť mal vtedy *Ťiang Ce-min*, ku násilným udalostiam nedošlo. Podobne ani v iných veľkých mestách Číny.

Politický protiútok „konzervatívnej“ ľavice

Krvavý zásah vojakov sa stal medzníkom v novodobých dejinách Číny. Viedol nielen k prenasledovaniu a zatýkaniu organizátorov demonštrácií, k exilu liberálnej opozície najmä do USA, ale aj k politickým záverom: mocensky prechodne boli posilnené konzervatívne sily vo vedení komunistickej strany. Politická zodpovednosť za predchádzajúci spoločenský a politický rozvrat v krajine padla na *Čao C'-janga*, ktorý odstúpil z funkcie a bol v domácom väzení. Významný politický vplyv získala skupina veteránov komunistickej strany, ktorú na začiatku hospodársky reformom *Teng Siao-phing* politicky „odložil“ zriadením Ústrednej poradnej komisie a ktorá sa neustále vyslovovala proti reformám. Tradiční stranícki dogmatici krízu interpretovali ako dôsledok *Tengových* liberálnych reforiem v 80-tych rokoch. Politický vplyv v komunistickej strane a štáte získali nereformovaní stúpenci „starej gardy“. Využívali ho v masových politických represiách a ideologických kampaniach proti „buržoáznej liberalizácii“, proti „mierovej evolúcii“, čo znamenalo kritiku politiky zblížovania s krajinami Západu, predovšetkým s USA. Práve tam v rámci politiky zblíženia študovalo mnoho čínskych študentov a pôsobili tam i čínski profesori. Preto čínski konzervatívci obviňovali USA z pokusov o ideologickú diverziu a z podpory čínskych disidentov. Táto skutočnosť viedla k zmene charakteru čínsko-amerických vzťahov: po udalostiach na *Tchien-an-men* a pádu komunizmu vo Východnej Európe sa rozpadlo čínsko-americké geopolitické spojenectvo, zamerané proti Sovietskemu zväzu. Skončilo sa obdobie,

v ktorom Spojené štáty považovali Čínu za akúsi „Nixonovu čínsku politickú kartu“. V zahraničnej politike Čína obnovila svoje tradičné protiamerické postoje.

Svoju kritiku „buržoáznej liberalizácie“ ľavicoví dogmatici v komunistickej strane teoreticky zamerali aj proti Tengovým reformám v hospodárskej sfére. Zdôrazňovali rozhodujúcu úlohu ekonomického plánovania, pričom odsúvali význam trhovej ekonomiky. Najvýznamnejšie investície sa dávali do veľkých štátnych podnikov, pričom malé produktívne podniky v kolektívnom vlastníctve sa k bankovým úverom dostávali len s ťažkosťami. Táto hospodárska stratégia sa čoskoro ukázala ako nesprávna, pretože už v roku 1991 bol nedostatok spotrebného tovaru.

Kritike zo strany konzervatívcov bol podrobený i samotný Teng Siao-phing, ako autor hospodárskych reforiem. Podľa nich práve tieto reformy viedli k vzniku politickej krízy a ohrozili tým hospodársku a politickú stabilitu v krajine. Tengová politická prestíž v komunistickej strane i vo verejnosti ako architekta reforiem bola touto zodpovednosťou otrávená a nastal evidentný prepád jeho politickej autority. Od Veľkého pochodu patrilo do najvyššieho „jadra“ v komunistickej strane. Bol Maovým supútnikom a pretože v strane mal prirodzenú autoritu, už dvakrát sa dokázal vyhnúť politickému zavrhnutiu. Bol nadaným politickým stratégom, prezieravým politikom a schopným taktikom. Ako člen tzv. „druhého“ jadra generácie komunistických vodcov vedel, že hlavné meranie síl medzi ním a konzervatívnou ľavicou bude pri voľbe nového generálneho tajomníka / po odstavenom Čao C'-jangovi /. Teng už vtedy mal v úmysle vytvoriť „tretie“ jadro straníckych vodcov, včítane nového generálneho tajomníka, ktoré by pokračovalo v hospodárskych reformách. Tým si chcel zabezpečiť kontinuitu svojej politiky, o ktorej bol presvedčeným, že pre Čínu je najlepšou alternatívou. Prvý významný krok k víťazstvu nad konzervatívnymi silami urobil tým, že dosiahol, aby do funkcie generálneho tajomníka komunistickej strany bol roku 1989 zvolený šanghajský tajomník **Ťiang Ce-min**. V štruktúrach komunistickej strany Ťiang nepatrilo ani medzi horlivých liberálov, ani medzi dogmatických ľavičiarov. Jeho výber bol kompromisom a bol prijateľným predovšetkým preto, lebo bol pragmatikom, akceptovateľným pre konzervatívne i liberálne zoskupenia v strane, hoci v komunistickej strane mal povest' bojovníka proti „buržoáznemu liberalizmu“.

* * *

Ťiang Ce-min / 1926 / pochádzal z rodiny intelektuála a funkcionára Kuomintangu. Narodil sa v Jang-čou, na dolnom toku rieky Jang-c'. Jeho strýc Ťiang Šan-čching bol členom komunistickej strany. Keďže bol zabitý údajne kuomintangskými vojakmi a zomrel bez dediča, 13 ročný Ťiang bol rodinou adoptovaný a dostal sa do ľavicového prostredia. Po roku 1949 mal vhodný triedny pôvod na to, aby sa dostal k patričnému vzdelaniu / elektrotechnika / a rýchlej kariére v komunistickej strane. Absolvoval odborné a politické štáže v ZSSR, Rumunsku, mal potrebné znalosti z cudzích jazykov. V roku 1983 sa stal starostom Šanghaja a o dva roky neskôr sa stal členom vrcholných straníckych orgánov / Politického byra Komunistickej strany Číny /.

* * *

Predseda vlády / Štátnej rady / Li Pcheng, ani nový generálny tajomník strany Ťiang Ce-min, vzhľadom na neustálu verejnú kritiku, aktívne nepresadzovali Tengovu politiku pokračovania hospodárskych reforiem. Obaja boli „politicky opatrní“ a často sa radili so skupinou ľavicových konzervatívcov. Reformy začali stagnovať a Teng Siao-phing vyjadril koncom roku 1990 nespokojnosť s hospodárskym vývojom a konzervatívnou atmosférou v spoločnosti. Pretože v straníckom ústredí v Pekingu sa cítil osamotený a obklopený nevšímavosťou, odišiel do Šanghaja, aby odtiaľ začal svoju „malú kultúrnu revolúciu“. Predniesol niekoľko prejavov, v ktorých obhajoval hospodárske reformy a žiadal pokračovať v procese „oslobodenia myslenia“. Základnou myšlienkou jeho šanghajských vystúpení bola naliehavá výzva zabezpečiť urýchlený rozvoj čínskej ekonomiky bez zbytočnej ideologizácie

o socialistickom či kapitalistickom charaktere ekonomických javov reformy, čo bolo možné chápať ako oprášenie jeho známej teórie o mačke, chytajúcej myši.

* * *

Tieto myšlienky vyvolali masovú kritiku zo strany ľavicových konzervatívcom a nepodporil ich ani Ťiang Ce-min, ani Li Pcheng. Teng bol ich opatrníckymi pozíciami sklamaný a považoval postoje oboch politikov za ignorovanie jeho reformných myšlienok. Na jar 1991 sa mu podarilo dosiahnuť, aby do funkcie prvého podpredsedu vlády bol zvolený Ču Žung-t'i, ktorý húževnato podporoval Tengove reformy. Začiatkom roku 1992 sa Teng rozhodol prejsť proti konzervatívcom v strane do protiútok. Preto sa dňa 19. januára sa vydal na inšpekčnú a propagačnú cestu do Šen-čenu a čínskych provincií, susediacich s Hongkongom, ktoré zároveň mali zvláštny ekonomický štatút. Vychvaľoval ich ekonomické výsledky a kritizoval odporcov hospodárskych reforiem z radov konzervatívnej ľavice, od ktorých podľa neho hrozí komunistickej strane i Číne najväčšie nebezpečenstvo v podobe hospodárskeho úpadku a politickej izolácie.

Keďže v jeseni 1992 sa mal uskutočniť 14. zjazd KS Číny, stranícky aparát už nemohol nebrať do úvahy Tengovu kritiku. Jej výsledkom bolo, že o niekoľko týždňov zavládlo v Číne nové všeobecné nadšenie pre hospodárske reformy. Tengova cesta do čínskych provincií a následná publicistická kampaň zvrátila vnútorný pomer síl v komunistickej strane a v krajine. Začala sa politická porážka konzervatívnych ľavicových a dogmatických síl. **Ukončilo sa prechodné obdobie** ich politického vplyvu, ktorá začalo po udalostiach na námestí Tchien-an-men. Odbúrali sa i posledné administratívne a politické prekážky v realizácii hospodárskych reforiem. Čína sa tak opäť dala na cestu hospodárskeho rozvoja.

Pokračovanie hospodárskych reforiem vyžadovalo spôsobilý stranícky a štátny aparát. O kádrových zmenách na najvyšších politických postoch mal rozhodnúť 14. zjazd KS Číny v jeseni 1992. Teng sa rozhodol vytvoriť nové politické jadro čínskych straníckych a politických funkcionárov a odstrániť zo straníckych funkcií tých, ktorí nepodporovali / alebo nedostatočne aktívne / jeho boj za hospodárske reformy. Ťiang Ce-min sa pridal k Tengovým reformám, no dost' oneskorene. Aj keď si Ťiang udržal svoju politickú pozíciu generálneho tajomníka strany a Li Pcheng funkciu predsedu vlády, Teng Siao-phing nebol presvedčený, že Ťiang má všetky potrebné predpoklady, aby vytvoril jadro novej straníckej a politickej generácie. Vtedy členom Stáleho výboru Politického byra sa stal **Chu Ťin-tchao**, mladý stranícky funkcionár, ktorý neskôr, v roku 2002 vytvoril „jadro štvrtej generácie“, stal Predsedom KS Číny a o rok neskôr i Prezidentom ČĽR. Ťiang Ce-minovi, hoci bol po roku 1992 oficiálne členom „jadra tretej generácie“, až do smrti Teng Siao-phinga v roku 1997 sa nepodarilo vytvoriť vo vedení komunistickej strany podobnú politickú autoritu, ako mal Teng. Musel politicky lavírovať medzi rôznymi frakciami, zastávajúc centrálne a kompromisné pozície, ktoré boli politicky najbezpečnejšie. Opatrnícky obhajoval Tengove hospodárske reformy i otvorenosť politiky Číny voči Západu, najmä k USA. Filozoficky sa hlásil k dedičstvu konfucianizmu, ktoré považoval za „koreň“ čínskeho stromu a jeho „kmeňom“ podľa neho bol marxizmus. Neskôr svojich politických rivalov zväčša odstraňoval poukazovaním na ich korupčné škandály, oprávnené vyvolávajúce odpor verejnosti.

* * *

Keď 19. januára 1997 zomrel Teng Siao-phing, ľudová Čína bola už nasmerovaná na ceste hospodárskych reforiem, ktoré krajine priniesli úspech. Popri Maovi patrili medzi najvýznamnejších politikov Číny v 20. storočí. Ak Mao vytvoril v Číne národný štát, zbavil sa vplyvu zahraničia, odstránil negramotnosť a zabezpečil Číňanom určitý druh zdravotníckej starostlivosti a určitú mieru vzdelanosti, Teng svojimi dvadsaťročnými hospodárskymi reformami otvoril Čínu svetu a tým vytvoril predpoklady pre nové možnosti jej hospodárskeho rastu, umožnil jej vystúpiť z medzinárodnej politickej a ekonomickej izolácie a začleniť sa do svetového spoločenstva. Číne sa tým otvorili možnosti prístupu na vyspelé západné trhy, najmä do USA. V zahraničnoobchodných vzťahoch mohla uplatňovať svoje

štrukturálne výhody, vyplývajúce predovšetkým z lacnej a počtom neobmedzenej pracovnej sily. Prílev investícií jej umožňoval rozvíjať hospodárske reformy, ale i vytvárať spoločné podniky s investormi z USA, Japonska, vyspelých ázijských krajín, i zo západnej Európy. Vznikal trhový mechanizmus, ktorý bol v Číne oficiálne nazývaný nazvaný „socialistická trhová ekonomika“. Zásluhou Teng Siao-phinga stále viac do nej prenikali prvky voľného trhu, odstraňovalo sa centrálné plánovanie a riadenie, to znamená tie prvky, ktorú sú charakteristické pre kapitalizmus.

Vplyv rozpadu Sovietskeho zväzu a zániku socializmu v krajinách východnej Európy na formovanie ideológie a politickej stratégie čínskych komunistov

Udalosti na Tchien-an-men a násilné potlačenie začiatkov demokratizačného procesu znamenali pre Čínu významné poučenia, ktoré boli zobecnené do politických záverov, podľa ktorých:

a/ v Číne už nie je možné i naďalej uplatňovať tradičnú komunistickú ideológiu v jej dogmatickej a zaužívanej podobe. To znamenalo politicky koniec straníckych dogmatikov, ale neznamenalo bezproblémové víťazstvo politických liberálov. Intelektuálne diskusie o oslobodení sa od komunistického dogmatizmu, ktoré v Číne prebiehali v 80-tych rokoch, v nových podmienkach už neboli politicky aktuálne.

b/ bezbrehé „osvietenské“ diskusie o uplatňovaní európsko-americky chápanej demokracie vedú v Číne k všeobecnému chaosu, k ekonomickému rozvratu a ohrozeniu štátu. To viedlo *k odvráteniu sa od politiky radikalizmu* a k obhajobe moci, založenej na silnej politickej autorite a čínskych tradíciách, k politike „*nového autoritárstva*“, ktorá vyústila do špecificky čínskej podoby ideológie „*neokonzervativizmu*“.

c/ tretím zásadným faktorom, ktorý ovplyvnil politiku Číny, bol krach komunizmu v krajinách východnej Európy a rozpad Sovietskeho zväzu a následný podľa Číny „*chaos*“. Keď v období po roku 1989, keď v Európe došlo k demokratickým premenám a rozpadu Sovietskeho zväzu, k všeobecnej politickej liberalizácii, rozširujúcej sa ekonomickej spolupráce a začiatkov procesu globalizácie, Čína v dôsledku spomínaných udalostí sa dostávala vo vzťahu k hospodársky vyspelým európskym krajinám a k USA do dočasnej medzinárodno-politickej izolácie. Politický vývoj v bývalých socialistických krajinách, prepád ich ekonomiky a problémy s hospodárskou transformáciou, rozpad bývalej Juhoslávie a následné ozbrojené boje, najmä rozpad ZSSR, ekonomický rozvrat v Rusku a príznak podobného „*chaosu*“ v Číne utvrdili čínske vedenie, že *jedinou alternatívou* proti podobnému vývoju v Číne, možno s omnoho vážnejšími následkami, je pevná vláda komunistickej strany, ideologicky zdôvodnená v podobe čínskeho „*neokonzervativizmu*“. Uplatňovanie takejto politiky malo zaručiť, že Čína sa vyhne podobnému osudu, ako bývalý Sovietsky zväz, ktorý podľa čínskeho hodnotenia „*podľahol tlaku Západu, prispôobil svoj spoločensko-ekonomický systém západnému modelu, a doplatil na to stratou politického vplyvu, prepadom ekonomiky a rastom spoločenskej nerovnosti*“. / J. K. Fairbank / *Hála, M* /: *Dějiny Číny*, s. 492 / *Čínski politológovia*, spojení s komunistickou stranou, prichádzali k názoru, že konfrontačné a radikálne postoje čínskych študentov sú pokračovaním čínskych tradícií študentského radikalizmu, začatými Hnutím 4. mája, revolučnými študentmi Kuomintangu a študentským radikalizmom v období Kultúrnej revolúcie. Vzhľadom na historické skúsenosti Číny, pokus o uplatnenie západného modelu demokracie radikalizovaním študentov vyvolalo v politických a intelektuálnych štruktúrach Číny nedôveru a podozrenia, že Západ chce študentským radikalizmom importovať do Číny podobný ekonomický a politický chaos, ako tomu bolo v bývalom Sovietskom zväze. Čínsky politický radikalizmus, najmä v prevedení študentov, bol dávaný do príkreho rozporu s dvoj tisíc ročnou čínskou kultúrnou tradíciou. Takto zdôvodňovaný antiradikalizmus napomáhal prijatiu novej politickej stratégie Číny: ***v pokroku je treba pokračovať miernou cestou postupných zmien v medziach platných zákonov.***

Pod vplyvom hospodárskeho príkladu Južnej Kórey a Singapuru čínske vládne kruhy začínali uvažovať o prijatí tzv. „ázijského rozvojového modelu“ a významní čínski intelektuáli začali kritizovať predchádzajúci neoliberálny model. Kritika prichádzala paradoxne zo strany tých čínskych ekonómov, ktorí ekonomické vzdelanie získali na renomovaných amerických univerzitách / na-
 príklad *Šeng Chung* /. Podľa nich *radikálne reformy, realizované v nevyvinutej trhovej ekonomike, vedú k zvyšovaniu „spoločenských nákladov“*. V radikálnych spoločenských vystúpeniach na námestí Tchien-an-men bez garantovania *právnych záruk spravodlivého rozdeľovania vytvoreného zisku*, videli „vysokú cenu spoločenských nákladov“. Podľa nich v spoločensko-politickej transformácii Číny je treba zdôrazňovať typický čínsky prvok – *kultúrne „predispozície“ Číny a tradičnú hodnotu, ktorou je harmónia čínskej spoločnosti*, reguláciu reforiem, ktoré by mali smerovať *k maximálnemu zisku a k minimálnym spoločenským nákladom*. Zdôrazňovanie týchto postojov posilňovalo myšlienky „čínskeho kultúrneho nacionalizmu“ ako súčasť čínskej politiky neokonzervativizmu, oficiálnej politickej línie, ktorá v Číne prevládala v prvej polovici 90-tych rokov. Bola spojená so zámerom vlády a komunistickej strany postupovať podľa príkladu rozvojového modelu vo vyspelých ázijských krajinách a odmietala demokratické modely Západu. V politickej a riadiacej sfére bola sprevádzaná používaním tzv. „straníckeho osvieteneckého absolutizmu“ – **postupnú liberalizáciu** dosiahnuť uplatňovaním direktívnych metód, uskutočňovaných zhora, i proti konzervatívnym postojom straníckych kádrov na nižších úrovniach. Komunistická strana a štát by nemali stratiť kontrolu nad touto cielenou postupnou liberalizáciou a musí ju neustále udržiavať cez prijímané zákony. Strata kontroly podľa názoru vodcov čínskej komunistickej strany by viedla buď k návratu k radikalizmu, ako v prípade udalostí na Tchien-an-men, vzniku následného hospodárskeho chaosu a biedy, alebo k podobnému hospodárskemu úpadku a ozbrojeným konfliktom, ako v Rusku. Začiatkom 90-tych rokov upozorňovali čínski stúpenci **neoetatizmu**, *Wang Šao-kung* a *Chu An-kang*, absolventi americkej univerzity v Yale, že proces čínskych reforiem „*vyžaduje vyššiu stupeň centralizácie právomocí v rukách ústrednej vlády*“. Fairbank, J.K. / *Hála, M. /: Dějiny Číny*, s. 495 /. Kritizovali decentralizáciu hospodárskej a politickej moci v ponímaní Tengových reforiem. Decentralizácia hospodárskych právomocí štátu a jeho celkové oslabenie by podľa nich mohlo viesť až k vzniku reálneho nebezpečia rozpadu Číny a možnej občianskej vojny, k podobnému vývoju, ako v bývalej Juhoslávii.

* * *

Čínsky neokonzervativizmus sa ideologicky živil kritikou negatívnych javov, ktoré boli sprievodným javom hospodárskej reformy. Opieral sa o ortodoxných ideológov komunistickej strany z predstaviteľov „starej marxistickej ľavice“, ktorá si udržiavala politický vplyv a volala po obnovení plánovanej ekonomiky. K nim sa pridávali stúpenci hospodárskych reforiem, ktorí žiadali, aby hlavný smer reforiem bol kontrolovaný komunisticou stranou. Ich politický manifest „*Realistický ohlas a strategická voľba pre Čínu po sovietskych zmätkoch*“ bol publikovaný v roku 1991, po neúspešnom pokuse o protigorbačovský puč v Sovietskom zväze. Dokument kritizoval na jednej strane tradičných dogmatikov v komunistickej strane, ktorí už Číne nemohli dať potrebnú perspektívu, rovnako i na druhej strane radikálnu reformu a politiku bývalého generálneho tajomníka komunistickej strany *Čao c'-janga*. V roku 1996 stúpenci neokonzervativizmu vydali svoj politický traktát „Desať tisíc slov“, v ktorom vystúpili proti reformným tendenciám Teng Siao-phinga. Neskoršie svoje snahy zamerali nie na kritiku reforiem, ale hľadanie spôsobu, ako nad nimi udržať kontrolu zo strany štátu a komunistickej strany. Stali sa tým politickými stúpenkami **neoetatizmu**. Politologické názory **Francisa Fukujamu** o vývoji liberálneho kapitalizmu a víziou moderného Západu ako univerzálneho modelu pre celý svet, uverejnené v jeho práci *The End of History and the Last Man*, nenachádzali v Číne pozitívnu odozvu.

Myšlienky ďalšieho významného politológa, **Samuela P. Huntingtona**, uverejnené v jeho obširnej publikácii *The Clash of Civilisation and the Remaking of World Order*, podľa ktorého vznikne nevyhnutný konflikt medzi západnou – kresťanskou civilizáciou na jednej strane a civilizáciou islámskeho a konfucianskeho sveta na strane druhej, vyvolali v Číne odmietanie a ostrú kritiku. Huntingtonove myšlienky čínski politológovia cháпали len snahu zahraničia ovplyvniť vývoj v krajinách Ázie, i v Číne a ako výraz cudzích ekonomických a politických záujmov. Napríklad významný čínsky publicista Wang Siao-tung napísal: „Neverím, že by Spojeným štátom skutočne natoľko záležalo na ľudských právach v Číne... A neverím ani, že by vydávali toľko prostriedkov na obklúčenie Číny len preto, že veríme v marxizmus. Robia to preto, že sme silní. Máme potenciál pre rýchly rozvoj, a to môže ohroziť americké postavenie vo svete“. / Fairbank, J. K. / Hála, M.: *Dějiny Číny*, s. 496 / Ako protiváhu týmto myšlienkam čínski politológovia prišli s názormi o „ázijských hodnotách“, ktoré sú v protiklade s americkým liberalizmom. Hoci boli všeobecné a ich obsah nebol presne definovaný, vychádzali z hodnôt konfucianizmu a hlavný dôraz dávali na vlastnosti, ako pracovitosť, šetrnosť, úcta k rodine, snaha získať vzdelanie. V ich formulovaní je možné vidieť výraz vlastných ázijských ekonomických záujmov na úkor všeobecného hodnotového univerzalizmu, prijatého západnou civilizáciou. V konkrétnom vyjadrení poukazovali na príklad úspešnosti východoázijských krajín: Južná Kórea, Tchajwan, Hongkong, Singapur, Japonsko. Zdôrazňovaním konfucianskych a „ázijských hodnôt“ a odmietaním všeobecných a univerzálnych princípov západného liberalizmu a demokracie *nepriamo formulovali vlastné regionálne ekonomické a politické záujmy*.

Tento protizápadný a protiliberálny postoj ideovo formuloval čínsky politológ *Wang Chunong*, profesor šanghajskej univerzity Fu-tan, jeden z najbližších poradcov generálneho tajomníka Komunistickej strany Číny Tiang Ce-mina. Podľa neho po skončení studenej vojny vo svete a zániku bipolárneho sveta rastie význam „mäkkej“ moci, ktorá postupne *nahrádza politický nátlak, uskutočňovaný predtým vojenskou silou a zbrojením*. Do „mäkkej“ moci Wang zahŕňa predovšetkým kultúrny vplyv, prenikajúci zo Západu, najmä z USA, ktorý sa stáva alternatívou politického, vojenského a ekonomického pôsobenia a preberá ich funkciu. V konkrétnom vzťahu k Číne, podľa už publikovaných teórií na Západe, i v USA, snahy Západu o obranu univerzálnych ľudských práv dával do súvislostí so snahami o vnútornú „eróziu suverenity“ štátov, i Číny a ovplyvňovanie jej vnútropolitických procesov. Wang to považuje za novú formu „západnej kultúrnej expanzie“, proti ktorej Čína musí postaviť tradičné čínske kultúrne hodnoty, aby nimi eliminovala vplyv Západu na politický vývoj Číny, uskutočňovaný prostredníctvom „mäkkého“ tlaku. Tieto teórie o „politickom“ poslaní západnej kultúry „spopularizovali“ v Číne čínski študenti, pôsobiaci na univerzitách v USA a v západnej Európe. Išlo o interpretáciu myšlienok Michaela Foucaulta a Edwarda Saida /*Orientalizmus*/ a následné prehodnocovanie civilizačného vplyvu Európy a Západu na vývoj čínskej spoločnosti: od pozitívneho hodnotenia vplyvu myšlienok francúzskeho osvietenstva až k odmietnutiu snáh o obranu ľudských práv, v ktorej oficiálna čínska ideológia vidí podľa politológov Čanga Kchuaana a Li Si-kuanga len „*prípravu pôdy pre morálnu a kultúrnu, a následne i mocenskú expanziu*“. / s. 497 / Tieto ideologické teórie sa stali základom pre prijatie oficiálnej politickej línie čínskych komunistov a viedli k postupnému vzniku nových ideových postojov, ktoré slúžili k útokom proti čínskym disidentom a obhajcom západných liberálnych teórií o ľudských právach, stali sa ideologickým východiskom pre vznik *ľudového nacionalizmu* a čínskeho *antiamerikanizmu*. Prejavoval sa citlivým postojom čínskej vlády k ústupkom voči USA a rastúcim národným sebedomám.

* * *

Čína v súčasných globalizačných procesoch a jej postavenie vo svete

Politický vývoj v Číne po Teng Siao-phingovi / 1997 /

Hospodárske reformy, uskutočňované Teng Siao-phingom, priniesli Číne významný rast jej ekonomiky. Môžeme hovoriť o hospodárskom „prebúdzaní sa“ Číny. Po roku 1992 čínske hospodárstvo ročne zaznamenalo v priemere desaťpercentný rast a tento trend si neustále udržiavalo. Všeobecne sa uznávalo, že Teng Siao-phing mal zásluhu na zlikvidovaní „kasárenského socializmu bývalých ľudových komún“ a „pracovných jednotiek“ v poľnohospodárstve. Výsledkom jeho ekonomických reforiem nebol – ako by sa očakávalo – vznik klasickej trhovej ekonomiky a z toho vyplývajúcej občianskej spoločnosti podľa západných kritérií, ale určitého hybridu „socialistickej“ alebo „pseudokapitalistickej“ trhovej ekonomiky. Zahraničné investície a lacná pracovná sila vytvárali možnosti pre obrovské zisky a s tým spojený neustály rast exportu, predovšetkým na trhy USA a západnej Európy. V čínskej spoločnosti v dôsledku ekonomického rastu sa posilňovalo národné sebavedomie v spojení s hospodárskymi záujmami Číny a jej silnejúcim medzinárodnopolitickým postavením v prebiehajúcom procese hospodárskej globalizácie.

Svetový hospodársky globalizačný proces sa bezprostredne dotýkal i Číny a určoval jej hospodársky, ale i politický vývoj. Pre Čínu sa tento proces stal základnou paradigmou jej všeobecného vývoja, vyplývajúcou predovšetkým z nevyhnutnosti zapojenia Číny do ekonomických vzťahov s najvyspelejšími krajinami sveta, predovšetkým s USA a západnou Európou, ale i s celým svetovým spoločenstvom.

Začleňovanie sa hospodársky stále silnejšej Číny do svetového spoločenstva nebolo po júnových udalostiach na námestí Tchien-an-men v roku 1989 postupovalo pomaly a nebolo bez problémov. Najvýznamnejšími pre Čínu sa stali vzťahy s USA a najvyspelejšími západnými demokraciami, na trhu ktorých Čína realizovala rozhodujúcu časť svojej hospodárskej produkcie a získavala dôležité investície. Západné demokracie očakávali v Číne podobný vývoj, ako v krajinách východnej Európy a bývalom Sovietskom zväze: pád komunistického režimu. V očakávaní týchto zmien všestranne – politicky i finančne podporovali čínsku exilovú opozíciu, ktorú predstavovali čínski obrancovia ľudských práv, nachádzajúci sa v USA i na území krajín západnej Európy. Podporovali hlavného reprezentanta čínskej exilovej opozície – *Federáciu za demokratickú Čínu*, ktorá mala sídlo v Paríži, a bojovali za prepustenie väznených čínskych disidentov, napríklad *Wej Ťing-šenga* a i. Orientácia na podporu čínskych disidentov a politiku obrany ľudských práv nepriniesla vo vzťahu k Číne úspech. Čínske hospodárstvo i naďalej dosahovalo vysoký rast. USA v období kuvajtskej krízy v roku 1990-1991 potrebovali sa vyhnúť vetu Číny v hlasovaní v Rade bezpečnosti OSN o vojenskej intervencii na oslobodenie Kuvajtu od irackých saddámových vojsk, preto museli pristúpiť k formálnej zmene svojho politického postoja k Číne a akceptovať ju ako významného člena Rady bezpečnosti, hospodársky a politicky významnú krajinu a svojho obchodného partnera. USA ani krajiny západnej Európy už aj z hospodárskych dôvodov si nemohli dovoliť trvalo nebrať do úvahy rastúcu čínsku ekonomiku / Čína sa postupne stala treťou najvýznamnejšou ekonomikou sveta /, výhodné zahraničné investičné možnosti, obrovský trh, takmer nevyčerpatelnú a lacnú pracovnú silu.

Podobne aj čínska diplomacia aktívne pracovala na lepšom „obraz“ Číny v zahraničí, na postupnom rozvoji vzťahov predovšetkým so susednými krajinami, uplatňujúc tak zásady politiky *čou-pien* - „dobrého susedstva“, spojenej predovšetkým s ekonomickou spolupracou s hospodárskymi „ázijskými tigermi“. Keď v roku 1992 došlo v Číne k odbúravaniu existujúcich politických prekážok pre podnikanie a Svetová banka označila Čínu za krajinu vhodnú na zahraničné investície, v krajinách Západu sa vytváral pozitívny obraz čínskej ekonomiky. Budúci hospodársky vývoj Číny bol považovaný za **jeden z najvýznamnejších globálnych ekonomických trendov súčasnosti**, s významnými možnosťami pre budúce globálne ekonomické vzťahy. Masívny prísun investícií z krajín Západu, včítane z USA, významne stimuloval rast čínskeho hospodárstva, ktoré od roku 1992 pravidelne dosahovalo vysoký rast HDP: v roku 1992 bol 12,9 %, v roku 1993 viac ako 13 %, v roku 1994 11 %. /Podľa Fairbank, John, K.: s. 504 / Pozitívny rozvoj čínsko-

amerických vzťahov bol od roku 1992 narušený útokmi prezidentského kandidáta Billa Clintona proti porušovaniu ľudských práv v Číne. Clintonova politická rétorika bola súčasťou prezidentskej predvolebnej kampane v USA. Zdanlivý ústretový prístup Číny k USA a požiadavkám Západu sa skončil po septembri 1993, keď USA politicky vystúpili proti Číne v otázke usporiadania olympijských hier v Pekingu. Aktivity USA vyvolali v Číne protiamerické nálady. Pravdepodobne pod vplyvom analýz Teng Siao-phinga čínske vedenie prijalo záver, že politika ústupkov k USA je neefektívna a preto nesprávna. Čína obvinila USA, že voči nej uplatňujú politiku „zadržovania“, podobnú tej, ktorá bola v časoch studenej vojny uplatňovaná voči bývalému Sovietskemu zväzu. Prijala novú politickú stratégiu: vo vzťahu k USA a krajinám Západu nebude robiť žiadne politické ústupky a svoje politické stanoviská bude presadzovať až do krajnosti. Predpokladala, že ekonomické záujmy USA i krajín Západu a rozvoj obchodných vzťahov v procese globalizácie budú pre politické postoje k Číne rozhodujúce. Spojené štáty cez každoročné udeľovanie doložky najvyšších výhod rozvoj vzájomného obchodu podmieňovali rešpektovaním ľudských práv a tým na Čínu vyvíjali politický nátlak. Clintonova administratíva musela však kapitulovať pred americkými hospodárskymi záujmami, ktoré významným spôsobom reprezentovala pročínska lobby v USA, reprezentovaná bývalými vplyvnými americkými politikmi a obchodníkmi.

* * *

Vo vzájomnom obchode s USA mala Čína značný hospodársky prebytok a objemom obchodu s USA dokonca predstihla Japonsko. Lacný čínsky tovar ohrozoval hospodársku výrobu v USA. Preto niektorí americkí politici začali hovoriť o tzv. čínskej ekonomickej hrozbe.

* * *

Vstupom Číny do medzinárodnej obchodnej organizácie WTO udeľovanie americkej doložky najvyšších výhod už nemalo zmysel. Pružná taktika Číny vo vzťahu k USA bola relatívne úspešná a USA i západná Európa museli Čínu brať ako dôstojného ekonomického partnera a rešpektovať jej politické postoje. Dokazovalo to aj stretnutie amerického prezidenta Billa Clintona s čínskym prezidentom Ťiang Ce-minom počas rokovania organizácie APEC dňa 24. novembra 1996 vo filipínskej Manile.

Politický vývoj v Číne po Teng Siao-phingovi / po roku 1997 /

Teng Siao-phing zomrel v roku 1997. Bol jeden z posledných z Maovej generácie, ktorá prešla celým revolučným vývojom od doby Veľkého pochodu. Hoci nezastával najvyššiu stranícku a štátnu funkciu, jeho autorita v komunistickej strane a v štáte, ako jedného z „nesmrteľných“, bola mimoriadne veľká, možno porovnateľná s postavením patriarchu. V záujme zabezpečenia personálnej a politickej kontinuity reforiem, už v roku 1994 za svojho nástupcu a vodcu v komunistickej strane a v štáte určil Ťiang Ce-mina, ktorého potvrdil ako člena „jadra tretej generácie“. Tak ako Maovi, ani Tengovi sa dlho nedaril výber nového vodcu čínskych komunistov, pretože prvých kandidátov, ktorých navrhol sám odstránil po krízových udalostiach, spojených so študentskými nepokojmi v roku 1989. Pretože Ťiang Ce-min sa najprv nejavil ako rozhodný stúpenec reforiem, Teng ešte v roku 1992 zabezpečil, aby do Stáleho výboru Politického byra bol zvolený ani nie päťdesiatročný **Chu Ťin-tchao**, čím ho predurčil stať sa „jadrom štvrtej generácie“ čínskych komunistických vodcov a prevziať po Ťiang Ce-minovi vedenie v komunistickej strane a v štáte. Takto si veľký reformátor už vopred *personálne a politicky zabezpečil pokračovanie v ním začatých hospodárskych reformách*. Skutočnosť, že vedenie komunistickej strany a štátu prešlo bezproblémovo do rúk Ťiang Ce-mina, bolo pozitívnym signálom o raste politickej kultúry v Číne, pretože prevzatie politickej zodpovednosti Ťiang Ce-minom znamenalo prvé pokojné prevzatie moci v novodobých dejinách Číny.

Ťiang Ce-min bol zmýšľaním technokrat. Na 15. zjazde komunistickej strany v roku 1998 politicky odstránil posledných predstaviteľov skupiny „nesmrteľných“ a obklopil sa poradcami rôzneho politického spektra, predovšetkým z akademického a univerzitného prostredia. Aby posilnil proreformný kurz v čínskej ekonomike, nepopulárneho Li Phenga, zastávajúceho funkciu predsedu vlády, nechal vymenovať za predsedu Všečínskeho zhromaždenia ľudových zástupcov / t.j. čínskeho parlamentu /. Na uvoľnené miesto predsedom vlády bol vymenovaný vo verejnosti obľúbený Ču Žung-ti, pragmatik a rozhodný stúpenec hospodárskych reforiem.

Tieto personálne zmeny signalizovali začiatok nového obdobia v politike KS Číny – smerom k politickému uvoľneniu, o čom svedčila i návšteva Ťiang Ce-mina v USA v októbri 1997 v USA a následná návšteva Billa Clintona v Číne v nasledujúcom roku. Rozhovory medzi oboma politikmi viedli k zlepšeniu čínsko-amerických vzťahov. Časť čínskej inteligencie, napríklad aj liberálny politológ Šen Ťi-žu, to považovala za vhodnú príležitosť na vyjadrovanie požiadaviek o potrebe politických reforiem, podľa ktorých by Čína mala akceptovať pluralitný politický systém, slobodné voľby a demokraciu západného typu. Toto obdobie, ktoré začalo od roku 1997, je nazývané „Pekingská jar“. Baštou myšlienok čínskeho liberalizmu sa stala Pekingská univerzita. Konzervatívne krídlo v komunistickej strane, včítane niektorých poradcov Ťiang Ce-mina to považovali za útok proti politickému vývoju v Číne. Stanoviská USA a deklarácia Severoatlantickej aliancie, že ľudské práva presahujú štátnu suverenitu, Čína chápala ako snahu Západu pokúsiť o „eróziu“ čínskej štátnej suverenity a ako zahraničný tlak na vnútorný rozklad štátu. Preto snahy niektorých disidentov založiť a legalizovať opozičnú politickú stranu boli signálom k prenasledovaniu politických odporcov režimu, čo viedlo k ochladeniu čínsko-amerických vzťahov a strate politickej prestíže proreformného predsedu čínskej vlády Ču Žung-tiho. Vojenský konflikt v bývalej Juhoslávii, najmä však bombardovanie čínskeho veľvyslanectva v Belehrade dňa 7. mája 1999, viedol k prudkému rastu proti americkým nálad v Číne, k prepadu čínsko-amerických vzťahov a k hlbokkej kríze v čínsko-americkom strategickom partnerstve. To len posilnilo politické pozície konzervatívnej ľavice vo vedení štátu a v komunistickej strane.

Vystupňovanie proti americkým nálad umožnilo čínskej vláde, aby v júli 1999 postavila mimo zákon náboženské hnutie *Fa-lun-kung*. Hnutie bolo eklektickým smerom, založenom na tradičných čínskych myšlienkach a praktikách meditácie, dychových cvičení *čchi-kung*, ktoré spájalo s protí modernou ideológiou. Neustály rast vplyvu tejto početnej sekty a jej verejné demonštrácie vyvolali znepokojenie vedenia štátu. Obávalo sa predovšetkým toho, že sekta, vzhľadom na svoj vplyv, fanatizmus kvázi budhistických sektárov, početnosť svojich stúpenecov, vysoký stupeň organizovanosti a politickej disciplíny, môže nadobudnúť vplyv masového politického hnutia a ohroziť tak politický systém, aj keď táto sekta navonok nedeklarovala politické a mocenské ambície. Jej ideovým zázemím však boli myšlienky veľkých roľníckych povstaní, ktoré vznikali počas vlády čínskych cisárskych dynastií. Komunistická moc sa preto rozhodla hnutie *Fa-lun-kung* zlikvidovať: v priebehu rokov 1999 a 2000 početní stúpenci hnutia boli deportovaní do pracovných táborov a *Li Chung Č'*, vodca hnutia, požiadal o politický azyl v USA, pričom Čína sa neúspešne pokúšala o jeho vydanie.

Vzhľadom na vývoj svetového hospodárstva a exportnú schopnosť Číny významnou otázkou čínskej, ale i svetovej politiky bolo prijatie Číny do Svetovej obchodnej organizácie / WTO /, čo priamo súviselo s dôležitým problémom: *zaradením sa Číny do procesu svetovej globalizácie*. Členstvo vo WTO bolo pre Čínu nielen prestížnou otázkou, ale aj predpokladom pre pokračovanie v začatých hospodárskych reformách. Potvrdzovalo by postavenie Číny vo svetovej hospodárskej politike, jej miesto v globalizačnom procese, pretože čínska ekonomika sa stala jedným z motorov svetovej ekonomiky. Plnoprávna účasť v tejto obchodnej organizácii bola nevyhnutná i preto, aby už vytvoreným hospodárskym vzťahom bol daný medzinárodný zmluvný základ. Pritom Čína neustále kritizovala postmoderný globálny kapitalizmus a snažila sa, aby sa nenechala zatahnúť do plánov na

hospodárske ovládnutie krajiny a jej prírodných zdrojov. Najrozhodnejším odporcom členstva Číny vo WTO boli vtedy USA. Clintonova administratíva ako podmienku svojho súhlasu, aj napriek opozdanej *dohode o podmienkach vstupu Číny do WTO, prijatej v roku 1999*, uverejnila zoznam ústupkov, predovšetkým v oblasti rešpektovania ľudských práv, politického systému a vzájomných obchodných vzťahov, ktoré Čína mala urobiť. Ochladenie vzájomných vzťahov medzi oboma krajinami a krízu v „strategickom partnerstve“ využil v predvolebnom boji kandidát republikánov na úrad amerického prezidenta George W. Bush, kritizujúci bezzásadový postoj Clintonovej administratívy k Číne. Po svojom zvolení za prezidenta USA rétoricky pritvrdil svoj postoj voči čínskej „diktatúre“, v otázke rešpektovania ľudských práv i obrany Tchaj-wanu. Len čo však bol konfrontovaný s geopolitickou a najmä obchodnou realitou, pochopil, že najlepším riešením pre vzťah USA k Číne je pragmatická politika a výhodné hospodárske vzťahy. Podstatný zvrat v americkej politike vo vzťahu k Číne nastal po teroristických útokoch v New Yorku a Washingtone dňa 11. septembra 2001. Pretože prioritnou úlohou americkej politiky bol globálny boj proti terorizmu, v záujme vytvorenia celosvetovej proti teroristickej koalície USA menili „pohľad“ na Čínu, teraz ako dôležitého spojenca vo vojne proti svetovému teroru. Túto vzájomnú spoluprácu potvrdila i návšteva Georgea W. Busha v Pekingu dňa 21. októbra 2001 a rozhovory s Ťiang Ce-minom v Šanghaji. Pre Čínu vytvorenie antiteroristického spojenectva s USA bolo výhodným politickým krokom, pretože jej umožňovalo rozhodne vystupovať proti islamskému terorizmu v Ujgurskej autonómnej oblasti.

Ďalším, nemenej významným aspektom, ktorý viedol k zlepšeniu čínsko-amerických vzťahov a posilňovaniu strategického partnerstva bol spoločný záujem oboch hospodárskych veľmocí na udržanie *statu quo* v procesoch ekonomickej globalizácie. Ako vyplýva z reálnej skutočnosti, globálne ekonomické záujmy oboch krajín, najmä zo strany Spojených štátov, prevažujú nad rozpormi v otázkach humanitárnych, spojených s americkou rétorikou porušovania ľudských práv. Bezpečnostné a globálno-ekonomické záujmy oboch krajín prevyšujú existujúce politické rozpory. Preto otázky porušovania ľudských práv, ktoré donedávna boli ústrednou otázkou čínsko-amerických vzťahov, sa postupne dostávajú na okraj americkej politiky vo vzťahu k Číne a boli prenechané do agendy niektorých spoločenských organizácií. Bushova administratíva tým vo vzťahu k Číne zrejme prijala princíp „kolaborácie hospodárskych a politických elít“ oboch krajín. Prešla, zrejme len dočasne a pod vplyvom vonkajších okolností, od kritiky Číny k uplatňovaniu politiky *détente*, t. j. k pragmatickej spolupráci a vzájomnej zhode, s výnimkou ochrany svojho spojenca Tchaj-wanu.

Nové obdobie politiky *détente* vo vzťahu k Číne bolo umožnené, okrem iného aj tým, že Čína pod vedením Ťiang Ce-mina ďalej pokračovala v hospodárskych reformách postupným odstraňovaním pozostatkov komunistického systému. Ťiang Ce-min, ktorý v rokoch 1989 až 2002 vykonával funkciu generálneho tajomníka / predsedu / Ústredného výboru KS Číny a v rokoch 1993-2002 bol prezidentom Čínskej ľudovej republiky, aj keď bol technokratom, pokúsil sa formulovať svoj vlastný prínos v čínskej politickej teórii, stále sa hlásiacej k marxizmu leninizmu, aby pokračoval v ceste Teng Siao-phinga a postavil sa i na roveň „teoretika“ Mao Ce-tunga. Jeho politická vízia ďalšieho vývoja Číny nadobudla podobu dvoch hlavných politických úloh, ktoré Čína mala v ďalšom období uskutočniť. Obe teórie boli vyjadrené sloganmi:

1. „Tri dôrazy“ /*san ťiang* /
2. Teória o „troch zástupcoch“ /*san-ke taj-piao* /

Úlohou kampane, ktorá sa viedla pod názvom „tri dôrazy“, bolo reagovať na postupujúci morálny rozklad kádrov a uskutočniť rozhodnú kampaň proti masívnej korupcii v komunistickej strane a v štátnom aparáte. Bol propagovaný návrat k „jenanským hodnotám a štýlu práce“, s dôrazom na morálku, bezúhonnosť a usporiadaný životný štýl. Pravda, zlikvidovať široko zakorenenú korupciu v prepojenom straníckom a štátnom aparáte

a napraviť štýl práce nebolo jednoduché. Preto kampaň bola považovaná skôr za pokus Ťiang Ce-mina „zastretým spôsobom vybudovať si vlastný kult osobnosti“.

Slogan „troch zástupcov“ vyjadroval snahu Ťiang Ce-mina politicky sa vyrovnáť s novou situáciou, ktorá vznikla v Číne realizovaním hospodárskych reforiem. Bol to pokus o formulovanie a teoretické zdôvodnenie súčasného stavu čínskej spoločnosti, predpoklady a možnosti jej vývoja v ďalšom období. Ťiang Ce-min bol vzdelaním technokrat, preto teóriu „troch zástupcov“ vypracovali jeho poradcovia a stúpenci neoetatizmu pod vedením čínskeho politológa *Ceng Čching-chunga*. Vychádzala z reálneho poznania, podľa ktorého čínska spoločnosť sa v priebehu reforiem zásadne zmenila. Dominantnú úlohu v nej stále viac zohráva podnikateľská sféra, a nie robotníci a roľníci, ako to bolo zakotvené v dogmatickej teórii marxizmu. Keďže sa zmenila štruktúra čínskej spoločnosti a rozhodujúcim faktorom v ekonomike sa stala podnikateľská sféra, komunistická strana musí reagovať na tieto zmeny. Musí revidovať prežité a dogmatické pozície, ak chce i naďalej viesť spoločnosť. Podľa novej teórie komunistická strana sa musí transformovať na novú politickú organizáciu, v ktorej bude združená čínska spoločenská, politická a hospodárska elita, včítane predstavitelia súkromnej podnikateľskej sféry, a to bez ohľadu na ich triednu príslušnosť, prípadne i názorovú orientáciu. To znamenalo, že čínska komunistická strana, predtým, podľa Marxa, Lenina a Mao Ce-tunga, politická organizácia robotníkov a roľníkov a nástroj „diktatúry proletariátu“, sa v novej čínskej realite stáva predstaviteľom „najpokrokovejších výrobných síl, najpokrokovejšej kultúry a základných záujmov širokých mas čínskeho obyvateľstva“. / Podľa Fairbank, John. K., / Hála, M. /: s. 518 /

Vypracovanie novej politickej teórie politológmi, zoskupenými okolo Ťiang Ce-mina, malo pre budúci vývoj v Číne zásadný význam. Je možné ho zhrnúť do téz, podľa ktorých:

1. Novým spôsobom definovala úlohu komunistickej strany čínskej spoločnosti a jej pôvodný revolučný charakter. Z pôvodnej úzko triednej politickej strany robotníkov a roľníkov, zameranej na triedny boj proti iným vrstvám obyvateľov, sa mala stať stranou, ktorá zastupuje všetkých občanov a rieši všetky problémy spoločnosti. Zachováva si tým politický i mocenský monopol v spoločnosti. Združuje všetku spoločenskú elitu, bez rozdielu triednej príslušnosti, preto postupne stráca svoj charakter klasickej politickej strany a viac sa približuje k určitému druhu politického združenia, podľa čínskych tradícií. Toto politické zoskupenie nadobúda charakter oligarchický, etatistický a byrokratický.
2. Pretože predstavitelia „najprogresívnejších výrobných síl“, medzi ktorých podľa tejto teórie patria tak predstavitelia hospodárskej sféry, podnikatelia hospodársky manažment, továrnici, ale i robotníci, roľníci a inteligencia všetkého druhu, sú dominujúcou silou v spoločnosti, s ktorou sa spája hospodársky pokrok, priznáva sa im rovnaké právo byť členmi komunistickej strany a zaručuje sa im právo na súkromné vlastníctvo.

V dôsledku veľkej propagandistickej kampane, ktorá prebiehala v celej Číne od roku 2000, o teórii „troch zástupcov“ sa diskutovalo v celej čínskej spoločnosti. Na 16. zjazde KS Číny v roku 2002 bola prijatá i oficiálne ako hlavná politická línia strany. V jej duchu boli *upravené stanovy* komunistickej strany. Tým otvárala cestu k účasti na politickej moci a na rozhodovacom procese v štáte i predstaviteľom súkromného kapitálu a tých vrstiev, ktoré boli predtým z účasti na politickej moci vylúčení. Umožňovala získavať Číne značné zahraničné investície, zabezpečovala ďalší rast čínskej ekonomiky pri zachovaní vedúceho postavenia komunistickej strany v spoločnosti. Ťiang Ce-min sa tak nenápadne chcel zaradiť k významným teoretikom čínskeho komunizmu, vedľa Mao Ce-tunga a Teng Siao-phinga, hoci myšlienky o „troch zástupcoch“ boli v Číne prezentované ako iniciatíva komunistickej strany, ako celospoločenské duševné vlastníctvo a majetok všetkého ľudu.

Prijatie novej politickej stratégie a „teoretického prínosu“ umožnilo Ťiang Ce-minovi, aby sa stal definitívnym členom stranického „jadra“ a mohol tak i naďalej ovplyvňovať politický vývoj v Číne. Dôsledkom novej politiky bol i postupný, plánovaný a nekonfliktný prechod politickej moci do rúk novej politickej elity „štvrtjej“ generácie čínskych politikov. Ústrednou postavou tejto generácie sa stal **Chu Ťin-tchao**, vtedy sotva šesťdesiatročný. Aby bola uskutočnená plánovaná a nekonfliktná generačná výmena, na zjazde bola prijatá zásada o vekovom limite 70 rokov pre členov vrcholných stranických a štátnych orgánov. Hoci táto zásada znamenala postupný odchod z politickej scény i pre Ťiang Ce-mina, práve za jeho asistencie najvýznamnejšie politické orgány komunistickej strany – Politické byro a Stály výbor Politického byra ovládli vekom mladší príslušníci „štvrtjej“ politickej generácie, poväčšine pôvodom technokrati, s vysokoškolským vzdelaním technického smeru. To odpovedalo potrebám rozvoja čínskej ekonomiky a štátu. Chu Ťin-tchao bol zvolený na čelo komunistickej strany a stal sa i prezidentom Čínskej ľudovej republiky. Ťiang Ce-min, aby si udržal i naďalej svoj politický vplyv a mohol ovplyvňovať reformný vývoj v Číne, si ponechal významnú funkciu predsedu Vojenskej komisie. Na zasadnutí čínskeho parlamentu v marci 2002, ktoré potvrdilo personálne zmeny vo vláde, spojené s nástupom „štvrtjej“ generácie, sa novým predsedom vlády stal **Wen Ťia-pao**, šesťdesiatročný geológ. Spolu s prezidentom a generálnym tajomníkom komunistickej strany / predsedom / Chu Ťin-tchaom sústredili do svojich rúk dôležité posty v komunistickej strane a v štáte. V septembri roku 2004 sa Ťiang Ce-min vzdal funkcie predsedu Vojenskej komisie, na čelo ktorej sa postavil Chu Ťin-tchao. Tým sa skončil proces personálnych výmien a ukončila sa aj generačná výmena politikov v Číne. Táto generačná výmena politikov bezprostredne súvisela s potrebami ďalších ekonomických reforiem v Číne, zabezpečenia jej postavenia v globalizujúcom sa svete. Bola vyjadrením všeobecných – hospodárskych i politických zmien v krajine v období hospodárskych reforiem.

Politická stratégia Číny: Jedna krajina – dva systémy

Znovu získanie Hongkongu pod správu kontinentálnej Číny

Autorstvo tejto politickej stratégie sa všeobecne pripisuje víziám Teng Siao-phinga, ktoré sú spojené so snahou o zjednotenie Číny, rozdelenej v období prenikania západného kolonializmu. Čína už dlhodobo si stanovila politický program zjednotenia krajiny. Najvýznamnejším cieľom tejto snahy bolo získanie Tchaj-wanu a Hongkongu pod svoju správu.

Ako bolo už uvedené, územie Hongkongu bolo od čias ópiových vojen pod správou Veľkej Británie, ktorá ho premenila na baštu britského finančného kapitálu v Ázii. Prosperujúca britská kolónia sa stala miestom, kde mali svoje sídlo významné svetové banky. V dôsledku hospodárskych reforiem v Číne, ale i neudržateľnosti zachovania koloniálneho systému, Čína sa neustále domáhala „vrátenia“ tohto územia pod svoju správu, pretože ho, a to oprávnene, považovala za historickú súčasť Číny. V čase politicky rozdeleného sveta vrátenie Hongkongu pod právu maoistickej Číny nebolo možné. Pre ľudovú Čínu a jej model kapitalizmu Hongkong znamenal bránu do priemyselne vyspelých krajín s možnosťou realizovať svoju obchodnú produkciu na západných a vyspelých ázijských trhoch a s tým spojený prílev zahraničných investícií. Pevninská Čína bola pre obchodné spoločnosti, sídliace v Hongkongu významným obchodným partnerom so zaručenými ziskami. Aj keď obchodné a ekonomické vzťahy viedli k vzájomnému zblíženiu oboch teritórií, politické rozdiely boli neprekonateľné. Preto Teng Siao-phing prišiel s tézou „jedna krajina – dva systémy“

/ *i kuo, liang č' /*. Jej cieľom bolo územno-správne začleniť Hongkong, / ale napríklad aj Tchaj-wan / pod správu kontinentálnej Číny, ponechať mu však vytvorený samosprávny systém a nezasahovať do jeho vnútorných záležitostí. Veľká Británia, ako dovtedajší správca

tejto kolónie, predpokladala, že demokratický samosprávny systém Hongkongu s vysokou úrovňou zabezpečenia ľudských práv môže sa stať príkladom i pre vytvorenie širokého hnutia za uplatňovanie ľudských práv v kontinentálnej Číne.

Zahrnutie Hongkongu pod čínsku správu sa zdalo byť politickým experimentom, o ktorý sa pokúsili obe strany. Čínske politické vedenie nemalo výhrady proti kapitalistickému politickému systému, vytvorenému v Hongkongu, pretože v hospodárskych reformách sa takýto systém pokúšalo vytvoriť i v Číne. Najväčším problémom pre čínske politické vedenie predstavovalo riziko, že Hongkong by sa mohol stať možnou základňou pre agitáciu a šírenie príkladu ľudských v celej kontinentálnej Číne a byť tak vzorom pre obyvateľov krajiny. Aby sa toto riziko zmenšilo čo najviac, Čína počítala so zvýšením právomocí policajných orgánov a predpokladala, že podobná požiadavka bude prijatá i do ústavy v Hongkongu.

Najvýznamnejšími spojencami pekingskej vlády v postupnom začleňovaní Hongkongu do kontinentálnej Číny a upevňovaní jej politickej a štátnej prítomnosti boli miestni obchodníci a priemyselníci, tzv. *tchaj-kung* ktorí zbohatli obchodom s Čínou. Mnohí z nich boli kooptovaní najvyšších štátnych a správnych orgánov Číny, čím sa vytvorila podivná aliancia hongkongských kapitalistov a oligarchov s komunistami vo vedení čínskeho štátu a parlamentu.

Táto zdanlivo protirečivá symbióza čínskej straníckej hierarchie a hongkongských *tchaj-kungov* nielenže môže signalizovať smer vývoja v Číne, ale bola i určitým modelom pre vývoj budúcich vzťahov s Tchaj-wanom, ktorého kontinentálna Čína považuje za súčasť čínskeho územia a ktorý, tak ako Hongkong, by tiež mal byť súčasťou čínskej stratégie „jedna krajina – dva systémy“.

Ako jedno z prvých opatrení po pripojení tejto pôvodne britskej kolónie pod svoju správu v roku 1997 čínska vláda rozpustila hongkongskú Legislatívnu radu. Bol to zákonodarný orgán, ktorého poslanci boli zvolení vo voľbách v roku 1995, a nahradila ju Dočasným zákonodarným zhromaždením. Tento krok vyvolal v Hongkongu prejavy nespokojnosti a protestné demonštrácie. Na čelo administratívy bol Pekíngom dosadený miestny magnát a lodiar *Tung Ťien-chou*. Počas ďalších piatich rokov však významnejšie nezasahovala do vnútorných pomerov na tomto území. Keď v roku 2002 začala miestna administratíva z iniciatívy Pekingu vypracovala a pokúsila sa predložiť do Legislatívnej rady, zákonodarného zhromaždenia Hongkongu, zákon o vnútornej bezpečnosti, a to bez predbežného prerokovania s hongkongskou verejnosťou, proti tejto snahe čínskej administratívy a hongkongských *tchaj-kungov* sa dvihla vlna odporu. Začiatkom júna 2003 Hongkong zachvátili masové protestné demonštrácie, v dôsledku ktorých domáca administratíva zákon stiahla. Demonštranti zároveň požadovali úplnú demokratizáciu politického systému a hongkongskej samosprávy - najmä priamu voľbu hlavného predstaviteľa Hongkongu, doteraz menovaného vládou v Pekingu. Čínska vláda v reakcii na tieto demonštrácie začala hlásať myšlienku „nedostatočného vlastenectva“ hongkongských Číňanov. Ako kritérium čínskeho patriotizmu stanovila vzťah hongkongských Číňanov k pôvodnej „čínskej vlasti“, t. j. k Čínskej ľudovej republike a lojalnosť k vláde v Pekingu. Voľby do Legislatívnej rady, ktoré sa konali v septembri 2004, ukázali, že vedúce politické postavenie v „malom hongkongskom parlamente“ si i naďalej udržali predstavitelia *tchaj-kungov*, t. j. tej časti obchodníkov a priemyselníkov, ktorá má záujem na obchode a podnikaní s Čínou. Aj vláda v Pekingu si uvedomila, že akékoľvek problémy s Hongkongom by neprospievali čínskym snahám o pokračovanie v stratégii jedna krajina – dva systémy najmä vo vzťahu k Tchajwanu. Preto rešpektuje a zachováva potrebný stupeň autonómie Hongkongu.

Čínska politika na začiatku 21. storočia

Nová veľmoc

Pozoruhodný ekonomický rozvoj Číny sa začal prejavovať po ukončení „kultúrnej revolúcie“. „Čínsky zázrak“, ako niektorí ekonómovia nazývajú hospodársky rozvoj v Číne v ostatných rokoch, bol spôsobený:

1. Naštartovaním čínskych reforiem už koncom 70-tych rokov, keď po ekonomickej i politickej katastrofe a všeobecnému úpadku krajiny, spôsobeného tzv. „kultúrnou revolúciou“, sa otvorili nové možnosti pre hospodársky vývoj a novú ekonomickú orientáciu, ktorej základom sa stali dovtedy odmietané pragmatické hospodárske postupy, založené na postupných reformných krokoch. Hospodárske reformy boli vypracované štátom a ním bol ich vývoj kontrolovaný. Prijatý program tzv. Štyroch modernizácií, o ktorých sme už hovorili, sa uskutočňoval v priemysle, poľnohospodárstve, v armáde, vo vede a technike, pričom prioritou sa stalo dosahovanie ekonomického rastu, efektívnosti výroby a obchodu, čo bolo sprevádzané uvoľnením individuálneho podnikania, oddelenia obchodu od politiky, snahy o efektívnosť obchodných a kapitalových vzťahov nielen s krajinami ázijského hospodárskeho priestoru, ale aj s najvyspelejšími štátmi Západu a s ostatným svetom. Čína sa ekonomicky začala otvárať svetu a snažila sa o čo najširšiu účasť na multilaterálnej globálnej i regionálnej kooperácii – *Velká ázijská sféra spoločnej prosperity*. V roku 1992 Čína prijala komplexný program urýchlenia prestavby hospodárstva, spojený s decentralizáciou hospodárskeho rozhodovania, širokého uplatňovania tržných prvkov v pôvodnom socialistickom hospodárstve a vytváranie výhodných podmienok pre prílev zahraničných investícií. Prednostný význam dávala zrýchlenému rozvoju informačných technológií. V takto poňatom dôslednom transformačnom procese bol prijatý už desiaty *Plán národného a ekonomického rozvoja na roku 2001-2005*, ako prvok riadenia ekonomiky štátom, ktorý mal určiť hlavnú ekonomickú stratégiu.
2. Schopnosť Číny trvalo priťahovať do krajiny značný prílev zahraničných investícií, umiestňovaných do výrobnjej a podnikateľskej sféry. Ich výška dosiahla zo 40 mld. USD v roku 1999-2000 na takmer 53 mld. v roku 2003. / *Podľa Mezinárodní politika 9/2004, s. 6* / Tieto investície podporovali rozvoj tých odvetví čínskeho priemyslu, ktoré boli zamerané na export a rozvíjali vytváranie zvláštnych industrializovaných oblastí. Čínska vláda, aby napomáhala prílevu zahraničných investícií, v týchto industrializovaných zónach vytvárala čo najlepšie podmienky pre zahraničných investorov, včítane rôznych daňových úľav / len 15 % daň /, rôzne výhodné licenčné a colné opatrenia. Nemalý podiel v príleve priamych zahraničných investícií do kontinentálnej Číny predstavovali investície z Hongkongu, Tchaj-wanu a tiež i od primorských Číňanov zo Singapuru a iných oblastí Ázie, ktorí tým preukazovali svoju tradičnú čínsku spolupatričnosť a spätosť s kontinentálnou Čínou.
3. Dynamická industrializácia krajiny je umožnená i adaptabilitou podnikateľských subjektov, požadovanou mierou prispôsobivosti v pracovnej oblasti a nekonfliktnou politikou odborových organizácií. Disciplinovanosť a skromnosť pracovných síl je priaznivým faktorom pre rozvoj investícií a zárukou úspešného podnikania a návratnosti zahraničných investícií. Takmer nevyčerpatelná zásoba lacnej a efektívnej pracovnej sily, pochádzajúcej z vidieka. Jej prebytok je pohlcovaný rozvojom spracovateľského priemyslu.

Rast zahraničných investícií v kontinentálnej Číne sa doposiaľ neustále zvyšoval a rástli i jej devízové rezervy. Ak v roku 1998 činili 149,8 mld. USD, v júli 2004 Čínska centrálna banka mala devízové rezervy vo výške 470 mld. USD. / *Údaj podľa Kohout, P.: Čína, investice a růst ekonomiky, Mezinárodní politika 9/2004, s. 9* / Pritom ďalších 120 mld. USD mala centrálna banka v Hongkongu. Za ostatné tri roky vzrástli čínske devízové rezervy

v dôsledku prebytku zahraničného obchodu o 300 mld. USD. Kapitálový prebytok sa Čína snaží umiestňovať na americkom finančnom trhu a investuje najmä do amerických dlhopisov. Čínske úrady už dlhobojšie dlhopisy vlády USA, čím Spojené štáty sa stávajú závislými na čínskom kapitále. Čína, ktorej vývoz kapitálu prevyšuje prílev zahraničných investícií a v dôsledku dlhodobého amerického obchodného deficitu s touto krajinou, sa tým stáva významným veriteľom americkej federálnej vlády a určitým spôsobom úveruje americkú federálnu vládu. /Podľa Kohout, P.: *tamtiež*, s. 9 /

Čínska ekonomika už dlhodobo patrí medzi najrýchlejšie sa rozvíjajúce ekonomiky sveta. Ak za obdobie rokov 1980-2000 ekonomika USA vzrástla o 56%, Francúzska o 40%, Švajčiarska o 18%, ekonomika Číny vzrástla o 382 %, t. j. ročne v priemere o 8,2 %. Politickí vodcovia Číny pochopili, že medzinárodný kapitál, na rozdiel od myšienok Maa Čínu neničí, ale pomáha jej rozvoju. Čínska ekonomika, orientovaná na export, sa v dôsledku zahraničných investícií štrukturálne zmenila, že akékoľvek prerušenie obchodných vzťahov a prílevu zahraničných investícií by pre Čínu znamenali trvalý pokles jej exportu, produkcie a tým i vážne sociálne následky najmä z toho dôvodu, že Čína je v súčasnosti, tak ako niektoré ďalšie ázijské krajiny, v rozhodujúcej miere závislá na dovoze surovín, energií, ale i potravín.

Prekonanie medzinárodnopolitickej izolácie. Politika otvorenosti.

Spolu s ekonomickou otvorenosťou, ekonomickými premenami, charakterizovanými ekonomickým liberalizmom a nastolením v podstate kapitalistických ekonomických vzťahov, mení sa aj čínska zahraničná politika – predovšetkým otvorenosťou voči ostatnému svetu. Teng Siao-phing a iní politickí vodcovia kontinentálnej Číny si uvedomili, že bez zahraničných investícií a otvorenosti zahraničných trhov pre čínsky export nie je možné čínske ekonomické reformy úspešne realizovať a dosahovať trvalý rast výroby a exportu. To viedlo k nevyhnutnosti prehodnotiť zahraničnú politiku Číny i prístup k medzinárodným vzťahom: zriecť sa dovtedajšej politiky maoizmu a revidovať zahraničnopolitickú stratégiu „proti všetkým“. V období po roku 1949 sa kontinentálna Čína, likvidujúca vtedy feudálne pozostatky a budujúca základy priemyslu sa zahraničnopoliticky orientuje na Sovietsky zväz, odkiaľ dostáva určitý kapitál i technológickú pomoc. Neúspech vlastnej cesty *Veľkého skoku* a postupný odchod starej gardy z politického rozhodovania viedol kontinentálnu Čínu k štúdiu a preberaniu všetkého, čo sa osvedčilo v ázijských krajinách pri vytváraní industriálnej spoločnosti. Ako keby sa Čína nasmerovala na cestu, ktorá bola naznačená už po sinchajskej revolúcii, prerušenú čankajškovským nacionalizmom, japonskou okupáciou a občianskou vojnou. Je politickým paradoxom, že nevyhnutnou podmienkou skončenia izolacionizmu kontinentálnej Číny bola normalizácia vzťahov s USA a inými priemyselne rozvinutými krajinami sveta a tiež i to, že túto zásadnú zmenu zahraničnej politiky uskutočnili čínski komunisti, ktorí USA považovali predtým za úhlavného nepriateľa. *Tak sa pocit ohrozenia západom a národného poníženia zo strany japonskeho kolonializmu postupne v kontinentálnej Číne „mení na vieru vo vlastné sily a smelé ambície“, siahajúce až do kozmického priestoru.* / Fürst, R.: *Konec izolacionizmu v Číne a její nová zahraniční politika, Mezinárodní politika, 9/2004, s.11 /*

Úspech hospodárskych reforiem v Číne rozhodujúcim spôsobom prispieval k upevňovaniu medzinárodného postavenia Číny. USA i západná Európa začali už v 70-tych rokoch prehodnocovať svoju politiku voči Číne. Po diplomatickom uznaní bola kontinentálna Čína prijatá do OSN a jej orgánov, a naopak z OSN bol vylúčený Tchaj-wan / v roku 1971 /. Nevôľu západných krajín vyvolal príklon Číny k protizápadným teóriám „ázijských hodnôt“, ktorými Čína dávala do protikladu ázijské kultúrne tradície, mierumilovnosť, pracovitosť a skromnosť v porovnaní s dekadenciou, falošnosťou a vojenskou agresivitou západných krajín. Koncom 80-tych rokov kontinentálna Čína významne zlepšila vzťahy s bývalým Sovietskym zväzom, ktorý stiahol svoje vojská

z Mongolska a umožnil riešenie kambodžskej otázky. USA a západné krajiny politicky pozitívne vnímali Čínu až do potlačenia študentských demonštrácií v Pekingu v roku 1989, keď došlo k prerušeniu pozitívne sa vyvíjajúcich vzájomných vzťahov, ktoré podporoval aj liberálny vodca čínskych komunistov **Čao C'-jang**. Jeho odstránenie a následné „domáce väzenie“ len potvrdilo, že v Číne sa uskutočnil protidemokratický obrat a Čína sa opäť dostala do medzinárodnej politickej izolácie. Pretože Čína vž vteda bola stálym členom Rady bezpečnosti OSN, USA pri realizácii vojenskej akcie na oslobodenie Kuvajtu ocenili postoj Číny, ktorá nevetovala túto vojenskú akciu, a obnovili s Čínou medzinárodné vzťahy.

Po rozpade Sovietskeho zväzu jeho nástupnícky štát Rusko a Čína, vzhľadom na aktivity USA a západných krajín, začali rozvíjať vzájomnú politickú spoluprácu a v roku 1996 podpísali *zmluvu o vzájomnom partnerstve*. V jej dôsledku došlo z vyriešeniu hraničných problémov, ktoré doposiaľ zaťažovali vzťahy medzi oboma krajinami: dokončila sa demilitarizácia hraničného pásma a vzájomné uznanie existujúcich hraníc. Medzi oboma krajinami sa začala uskutočňovať vzájomná spolupráca i vo vojenskej oblasti nielen čínskym nákupom ruskej vojenskej techniky, ale i poskytnutím licencií na výrobu niektorých zbraní. Vojenský import z Ruska umožnil Číne, aj napriek zbrojnému embargu, vyhlásenom Spojenými štátmi a krajinami západnej Európy po udalostiach na námestí Tien-an-men, modernizovať svoje ozbrojené sily a podprieť jej postavenie rodiacej sa veľmoci. Vytvorením spoločenstva tzv. *Šanghajskej päťky* v roku 1996 / Čína, Rusko, Kazachstán, Kyrgizstán a Tadžikistán, ku ktorým neskôr pristupil Uzbekistán a stala sa tak **Šanghajska šesťka** /, Čína dosiahla dohodu o spoločnej demilitarizácii svojej západnej hranice / 1997 /, zbavila sa kontinentálnej vojenskej hrozby zo západu a vyriešila si tak bezpečnosť svojich západných hraníc. V roku 1997 Čína utvorila strategické partnerstvo i s USA, čo bol nesporný úspech čínskej zahraničnej politiky, hoci americko-čínske vzťahy sa najmä v čase bombardovania Juhoslávie a zničenia čínskeho veľvyslanectva letectvom NATO ocitli v hlbokéj kríze.

Aj napriek tomu, že v roku 2001 bola Čína prijatá za člena Svetovej obchodnej organizácie /WTO/, čo bolo len uznaním jej reálneho ekonomického a medzinárodného postavenie vo svete, čínska zahraničná politika neustále znepokojala Spojené štáty, ktoré sa obávali rast medzinárodného vplyvu Číny i jej ekonomickej a vojenskej sily, ktorá by mohla postupne zmeniť pomer síl v ázijskom priestore a narušiť tak mocenskú hegemoniu Američanov. Čínska zahraničná politika je v odborných kruhoch na Západe vo všeobecnosti hodnotená ako *realistická, s tradičným využívaním osobných kontaktov, založená na národnom ctení a na opatrnej kooperácii*. / Fürst, J.: c. d., s.12 /. Ako poznamenal uvedený autor, *predtým nekooperatívny štýl jej zahraničnej politiky, ktorým a vyznačoval snahou minimálnym úsilím dosiahnuť maximálny výsledok, používaním sofistikovaných metód sa zmenil na aktívny štýl, charakteristický snahou o hľadanie kolektívnych riešení*. / Tamtiež, s. 12 / Čínska zahraničná politika od obdobia hospodárskych reforiem sa stala viac decentralizovanou v zmysle závislosti na jednej osobe – straníckom a štátnom vodcovi. Vyznačuje sa väčšou profesionalizáciou. Jej charakteristickým rysom je, podľa niektorých autorov, „kompromis vôle a možností“ s cieľom vytvoriť priaznivé medzinárodné vzťahy najmä so svojimi susedmi podľa stratégie „mierového vzostupu“ a politicky zabezpečiť priaznivé prostredie rozvoja čínskych ekonomických reforiem a ekonomického posilňovania štátu. Čína v súčasnosti nemá univerzálnu expanzionistickú ideológiu a nemá ani vojenské prostriedky, aby sa stala globálnou vojenskou mocnosťou. Z vojenského hľadiska je príliš zraniteľná najmä koncentráciou obyvateľstva. Preto sa viac zaujíma o realizáciu stratégie politiky kooperácie a spolupráce, snažiac sa byť serióznym ekonomickým partnerom, krajinou výhodných investícií. Pretože jej ekonomika, tak ako Japonsko, je závislá na dovoze surovín a energií, svoju zahraničnú politiku zakladá na bodovaní dobrých vzťahov a zapájania sa do činnosti v medzinárodných organizáciách. Jej nesporným dipomatickým úspechom je usporiadanie rokovaní o jadrovej kríze medzi Severnou Kóreou a USA, za

účasti Ruska, Južnej Kórey, Číny a Japonska., ktoré sa uskutočňujú od roku 2003 v Pekingu. Na svoju trpezlivú medzinárodnú politiku využíva i početne rastúce čínske komunity takmer v celom svete. Vo svojich zahraničnopolitických postojoch vždy odmietala zahraničné vojenské intervencie, pretože v nich videla nielen porušovanie medzinárodného práva, ale aj vnucovanie západných politických riešení a civilizačných hodnôt pod zámkou hmanitárnych akcií.

Medzníkom pre vytváranie dobrých vzťahov Číny s USA a západnými krajinami, včítanie Európskou úniou, boli udalosti v USA dňa 11. septembra 2001, v dôsledku ktorých sa vytváralo medzinárodné zoskupenie demokratických štátov v boji proti svetovému terorizmu. Čína podporila rezolúciu OSN proti terorizmu a v spoločnom postupe, najmä s USA a krajinami NATO, ale predovšetkým v rámci krajín Šanghajského zoskupenia videla príležitosť spojiť svoje vnútorné problémy s medzinárodnou spolupracou a významne posilniť svoje medzinárodné politické postavenie. Čínska politika nereagovala, keď USA v roku 2002 vyhlásili novú Národnú bezpečnostnú stratégiu / *National Security Strategy* /. Vtedajší prezident Ťiang Ce-min v tomto období navštívil USA a v rozhovoroch s americkým prezidentom G.W. Bushom, ani vo svojom prejave Čína nemamietala proti deklarovanému právu USA zasiahnuť kdekoľvek proti terorizmu.

Súčasná zahraničná politika Číny je zameraná na zachovanie jednoty čínskeho teritória, ktoré sa vytvorilo v čase vytvárania čínskeho národného štátu, do ktorého patrí i územie Hongkongu, Tchaj-wanu, Tibetu, Paracelských ostrovov a Spratleyho súostrovia. V otázke zachovania celistvosti územia je politika kontinentálnej Číny nekompromisná, ako o tom svedčí aj prijatie zákona o obrane celistvosti územia Číny, včítane Tchaj-wanu, prijatého čínskym parlamentom v roku 2005.

Demokratizácia Tchaj-wanu

Tchaj-wanská dilema je, ako sa zdá sa, po celé desaťročia jedným z naj -dôležitejších politických problémov kontinentálnej Číny a jednou z hlavných tém v jej zahraničnej politike a vojenskej stratégii. Vláda v Pekingu považuje odštiepenecý ostrov Tchaj-wan za súčasť čínskeho územia. Separatistické tendencie politického režimu na Tchaj-wane považuje Čína za najväčšiu hrozbu svojej suverenity a územnej celistvosti.

Ostrov Tchaj-wan územnosporávné vždy patril do čínskej ríše, aj keď v niektorých obdobiach, posledne od roku 1895, bol pod koloniálnou správou cisárskeho Japonska. V období 2. svetovej vojny Tchaj-wan sa podieľal na výrobe japonských zbraní a zásobovaní japonskej armády. Po japonskej kapitulácii v roku 1945 ostrov bol vrátený pod správu kuomintangskej Čínskej republiky. V čase občianskej vojny na ostrove žilo približne 6 miliónov etnických Tchajwancov, pôvodne pochádzajúcich z pobrežných území Číny. Keď v čase občianskej vojny prichádzali na ostrov prví pevninskí Číňania, späť s Kuomintangom, začalo vznikať nové čínske etnikum, ktorého počet po porážke Kuomintangu dosiahol viac ako dva milióny. Na ostrov sa stiahli zvyšky početnej kuomintangskej armády na čele s diktátorom Čankajškom. Kuomintangskí Číňania na protesty pôvodných obyvateľov ostrova odpovedali násilím a vyhlásením výnimočného stavu. Obsadenie Tchaj-wanu Čankajškovým vojskom bolo v podstate vojenskou okupáciou Tchaj-wanu, na ktorom bol nastolená vojenská diktatúra, založená na politickom režime jednej strany – Kuomintangu a neobmedzenej vláde diktátora Čankajška. Vyhlásením výnimočného stavu, ktorý trval až do prelomu rokov 1989-1990, väčšina starousedlíkov sa dostala do politickej neslobody a na úroveň politicky druhoradých občanov, ktorým kuomintangský režim odopieral akékoľvek politické práva. Zaviedol cenzúru a netoleroval ani prejavy nesúhlasu s diktátorským režimom. Kuomintangská elita sa zmocnila všetkého majetku, skonfiškovaného Japoncom, a ekonomiku ostrova podriadila snahe pripraviť sa na možnú vojenskú inváziu proti pevninskej komunistickej Číne. Pôvodní obyvatelia ostrova nepatrili do finančnej či

politickéj oligarchie, nemali možnosť zastávať významné politické funkcie v ostrovnom štáte, nemali nárok na sociálne výhody a prístup k významným úradníckym postom. Tak znikli dve rôzne skupiny obyvateľov, ktoré boli súčasťou toho istého čínskeho etnika a tej istej čínskej kultúry. Uskutočnenie pozemkovej reformy čiastočne znížilo napätie medzi oboma skupinami obyvateľov a viedlo k obnove vidieka. Kuomintangský autoritatívny režim však ponechal súkromné vlastníctvo a podporoval súkromné podnikanie. Umožňoval slobodu náboženského vyznania a nelikvidoval existujúce sociálne skupiny. Preto v kontraste s kontinentálnou Čínou tento režim vystupoval ako „slobodná Čína“ a bol chránený vojenskou, politickou i ekonomickou podporou USA.

Hlavným politickým cieľom kuomintangskej elity na Tchaj-wane v čase studenej vojny a bipolárneho sveta bolo pripraviť sa opätovné získanie vlády v kontinentálnej Číne po jej predpokladanom rozpade. Pretože i napriek vážnym problémom rozklad Maovho režimu sa nezdal reálny, USA sa rozhodli využiť hlboké politické rozpory medzi Maovou Čínou a Sovietskym zväzom, získať komunistickú Čínu ako svojho spojenca proti Moskve a krajinným východného bloku a hľadať tak cesty k ukončeniu vietnamskej vojny. To však predpokladalo a vyžadovalo uskutočniť pragmatický obrat v politických vzťahoch s režimom na Tchaj-wane. Prehodnotenie americkej politiky voči ľudovej Číne, jej diplomatické uznanie znamenalo na druhej strane vypovedanie diplomatických stykov v Tchaj-wanom, čo pre kuomintangskú tchajwanskú vládu znamenalo v roku 1971 vylúčenie Tchaj-wanu z OSN, prerušenie diplomatických stykov s doterajšími spojencov v Európe i Ázii, včítane Japonska / 1972 / a USA / v roku 1979 /. I keď USA poskytli Tchaj-wanu bezpečnostné záruky, kuomintangská vláda to chápala ako „zradu“ zo strany svojho amerického chránenca a spojenca.

* * *

Bezpečnostné záruky USA k Tchaj-wanu upravoval zákon *Taiwan Relation Act*, ktorý Kongres USA prijal v roku 1979 z podnetu prezidenta Cartera. Zákon určoval podmienky, za akých americké ozbrojené sily majú zasiahnuť v prospech Tchaj-wanu v prípade vojenskej agresie zo strany ľudovej Číny. Vzťahy medzi oboma krajinami mali polooficiálny charakter a realizovali sa cez obchodné či kultúrne kancelárie, ktoré v podstate zohávali funkciu neoficiálnych zastupiteľstiev.

* * *

Zmenený americký postoj spôsobil, že Tchaj-wan a kuomintangská politická elita sa ocitli v určitej medzinárodnej politickej izolácii. Jej prekonanie predpokladalo od tchajwanskej politickej špičky zmenu politickej stratégie: uskutočniť vnútropolitickú reformu, politicky sa otvoriť svetu a demokratizovať politický systém.

Demokratizácia totalitného politického systému, založeného na vláde jednej strany – Kuomintangu, diktátorskej vlády Čankajška a jeho syna – „dediča moci“, sa uskutočnila až v 80-tych rokoch politickou reformou zhora. Čankajškov syn *Ťiang Ťing-kuo*, ktorý vtedy vykonával funkciu prezidenta tohto ostrovného štátu, bol už vážne nemocný. Za jeho nástupcu nebol vybraný ďalší Čankajškov syn, ani nikto z potomkov úradujúceho prezidenta – „dediča moci“, ako to určovala dovtedajšia čínska dynastická tradícia, ktorá bola v kuomintangskej politickej elite Tchaj-wanu zakotvená v záujme zachovania kontinuity totalitnej moci. Prezidentom Tchaj-wanu sa stal **Li Teng-chuej**, pôvodom už domorodec. Po smrti Ťiang Ťing-kua v roku 1988 sa tak prezidentom krajiny i vodcom Kuomintangu stal i napriek nesúhlasu niektorých konzervatívnych politických špičiek Kuomintangu / napríklad vdovy po Čankajškovi, predsedu vlády a i. /, obávajúcich sa, že nový prezident a vodca strany bude uskutočňovať liberálnu politiku a umožní politický nástup domorodých Tchajwancov do významných politických a štátnych funkcií, čím sa významne zmení doterajšia politika Kuomintangu. Na zjazde Kuomintangu v júli 1988 sa vytvorilo nové vdenie strany, v ktorom väčšinu mali pôvodní Tchajwanci a prezident Li Teng-chuej získal politickú podporu, na základe ktorej mohol pristúpiť k politickým reformám na ostrove a urobiť prvé kroky na

ceste k demokracii. Prijatím zákona o národnej bezpečnosti v roku 1987 zrušil výnimočný stav, ktorý na Tchaj-wane existoval od roku 1947, a prepustil politických dizidentov, uväznených Kuomintangom. Od roku 1986 začala v krajine vznikáť politická opozičná strana – *Demokratická pokroková strana / DPS /*, ktorá uskutočňovala početné politické aktivity, včítane verejných demonštrácií, zákonom oficiálne povolených v roku 1988. Bol prijatý i nový tlačový zákon, umožňujúci vznik nových periodík, zákon o občianskych organizáciách, stanovenie podmienok pre volebnú kapmaň, zákon o priamej voľbe prezidenta a pod. V skutočnosti sa tým sa začala demontáž kuomintangskej vojenskej diktatúry, ktorá sa skončila v roku 1991 zrušením tzv. *Dočasného opatrenia*. Znamenalo to koniec nadvlády pôvodcom pevninských Číňanov nad rodenými Tchajwancami, ktorých bola väčšina a tvorili už početnú ekonomicky slnú strednú vrstvu. Vďaka zachovaniu intelektuálnych a politických väzieb na USA a krajiny Západu prezidentovi Li Teng-chuejovi sa podarilo stabilizovať tchajwanský režim a zabezpečiť ďalší ekonomický rast.

Politické reformy Li Teng-chueja naštartovali proces demokratizácie. Mali za následok vznik vnútorného politického rozkolu vo vládnucej strane, vytvorenie politického pluralistického režimu a viedli k oslabeniu mocenských pozícií Kuomintangu a pôvodcom pevninských Číňanov. Časť konzervatívnych členov Kuomintangu, ktorá s nedôverou hľadela na Li Teng-chuejove reformy, sa v roku 1993 oddelila od tejto vládnucej strany a založila *Novú stranu /Sin-tang/*.

V roku 2000 v prezidentských voľbách došlo k ďalšiemu štiepeniu vládnej strany a prezidentom sa stal **Chen Shui-bian**, kandidát opozičnej demokratickej strany. Vzhľadom na volebnú porážku kandidáta vládnej kuomintangskej strany Li Teng-chuej bol vystavený ostrej kritike a nakoniec vládnú stranu opustil. Založil *Alianciu pre taiwanskú jednotu* a začal otvorene spolupracovať s demokratickými silami v DPS. O rok neskôr, v roku 2001, demokratická strana získala v parlamentných voľbách po prvýkrát volebné víťazstvo, hoci ešte nemala parlamentnú väčšinu.

Tchajwanský nacionalizmus – vzťah k Čínskej ľudovej republike

Keď USA a ostatné západné mocnosti uznali Čínsku ľudovú republiku, ktorá na úkor Tchaj-wanu / Čínskej republiky / sa stala členom OSN a Rady bezpečnosti OSN, myšlienka návratu kuomintangskej moci na pevninskú Čínu sa stala nereálnou a tchajwanský režim sa pre kuomintangské politické špičky i ostatných tchajwanských politikov už nezdal len dočasným a provizórnym režimom. Za vlády Kuomintangu požiadavka nezávislosti Tchaj-wanu bola v protiklade s jeho teóriami o dočasnom rozdelení Číny a úmyselne nebola súčasťou kuomintangského politického programu. Po diplomatickom uznaní kontinentálnej Číny politické ciele Kuomintangskej politickej elity na získanie vlády v Číne sa úplne rozplynuli. To bol začiatok vzniku nového riešenia tchajwanskeho problému: separatizmus a získanie nezávislosti.

Politický reformátor a tchajwanský prezident Li Teng-chuej už od príchodu do čela ostrovného štátu a strany Kuomintang sa politicky prezentoval ako stúpenec separatizmu vo vzťahu k Čínskej ľudovej republike. V roku 1993 síce začal s Pekingom otvorené rokovania a vyriešení napätých vzťahov, včítane možnosti reintegrácie Tchaj-wanu s kontinentálnou Čínou, za touto jeho zdanlivou ústretovosťou sa skrýval separatizmus a snaha upokojiť vládu kontinentálnej Číny víziami o budúcom možnom zjednotení. Už v roku 1999 toto zjednotenie odmietol. Politika jeho *Aliancie pre taiwanskú jednotu* sa zakladala na vytváraní **tchajwanského nacionalizmu**, ktorého ústrednou myšlienkou bola nezávislosť Tchaj-wanu. Filozofickým a ideovým predpokladom vzniku tchajwanského nacionalizmu bolo vytváranie teórií o *tchajwanskej identite* a odlišnosti tchajwanského etnika, tzv. „*nových Tchajwancov*“, odlišných od kontinentálnych Číňanov. Ako uvádza Rudolf Fürst, tento termín začal používať bývalý tchajwanský prezident Li Teng-chuej ako základ na vytvorenie modernej konštrukcie

tchajwanského nacionalizmu. / Fürst, R.: Tchaj-wan – mladá čínska demokracie, Mezinárodní vzťahy 3/2004, s. 12 /

Teórie o vytváraní tchajwanskej identity sa javia skôr ako politicky účelové, ktorých cieľom je systematicky a vedome vytvárať rozdiely medzi etnickými Číňanmi z kontinentu a Číňanmi na Tchaj-wane. Pritom úradným jazykom i na ostrove je štandardná čínština, ktorú používajú na pevninskej Číne i na ostrove. Pritom kultúrne a etnické rozdiely medzi obyvateľmi oboch častí Číny nie sú zásadné, hoci tu bol rozdielny systém výchovy. Tchajwanci vždy mali kritický, odmietavý a pohrdavý postoj ku všetkému, čo prichádzalo z komunistickej Číny. Princíp nadradenosti bol živý predovšetkým rozdielnosťou v životnej úrovni medzi oboma časťami Číny, samozrejme v prospech Tchaj-wanu, hoci v dnešnej dobe sa tento rozdiel, najmä ak porovnávame niektoré vyspelé provincie kontinentálnej Číny a jej veľké mestá, sa začína strácať. V súčasnosti existuje celý rad významných ideologických rozdielov v prejavovaní identity Číňanov z kontinentu a z ostrova. Stále širšou spolupracou sa postupne odbúravajú prekážky, ktoré rozdeľovali obe časti Číny a Tchajwanská úžina už nie je takou neprekonateľnou hrádzou pre vzájomnú spoluprácu, ako predtým. Kontinentálna Čína ponúka tchajwanským finančníkom a producentom mnoho výhod, predovšetkým možnosť výhodného investovania, lacnú pracovnú silu, obrovský trh, rovnaké kultúrne prostredie a lákavé zisky. To by mohlo vytvárať dobré predpoklady pre prerastanie tchajwanskej ekonomiky do ekonomiky čínskej. Objem tchajwanských investícií do Číny v rokoch 1991 – 2000 dosiahol 17,1 mld. US dolárov, čo tvorilo 38,82 % z celkových zahraničných investícií. / Podľa Fürst, R.: Tchaj-wan – mladá čínska demokracie, Mezinárodní vzťahy 3/2004, s. 13 / Čína bola v roku 2000, po USA, druhým najväčším príjemcom tchajwanského exportu a jedným z jeho najvýznamnejších obchodných partnerov. Je zrejme, že *pocit identity Tchajwancov je úzko spojený s rozvojom hospodárskych, spoločenských i politických vzťahov s kontinentálnou Čínou*. Dá sa preto predpokladať, že ekonomická spolupráca je východiskom v úspešnom rozvíjaní všestranných vzájomných kontaktov a mohla by viesť k procesu trvalého zblížovania medzi oboma časťami Číny.

Vychádzajúc zo spoločnej identity a v záujme postupného zblížovania vzťahov medzi Tchaj-wanom a kontinentálnou Čínou tieto aktivity sa uskutočňovali i na platforme nevládných, ale vládami podporovaných organizácií: na Tchaj-wane bola vytvorená *Nadácia pre výmenu cez Tchajwanskú úžinu / Strait Exchange Foundation /*, podporovaná vládou, a v ľudovej Číne *Asociácia pre vzťahy cez Tchajwanskú úžinu / Association for Relation Across the Taiwan Strait /*. Obe organizácie svoju činnosť začali v roku 1992 a svoju spoluprácu zameriavali na riešenie praktických otázok, ktoré sa vyskytovali medzi oboma krajinami / napríklad rybolov, utečenci, hraničné incidenty a pod /. Mali sa stať základom na rozvoj dvojstranných vzťahov a možného budúceho zblíženia.

V rokovaníach medzi oboma stranami o možnej spoločnej budúcnosti Čínska ľudová republika navrhovala Tchaj-wanu prijať Teng Siao-pchingov zásadu „jedna krajina – dva systémy“, ktorá bola pôvodne určená pre rokovania s Hongkongom. Tchajwanská strana túto formuláciu neakceptovala a pridrižovala sa princípu, ktorý definoval prezident Li Teng-huej „jedna krajina – dve oblasti“, pričom nebol bližšie špecifikovaný. Koncom 90-tych rokov už bolo zrejme, že Tchaj-wan sa začal vyjadrovať presnejšie: vychádzal zo zásady vzťahov na základe rovnosti oboch štátov. Prezident strany tchajwanských demokratov / DPS / *Chen Shui-bian* síce otvorene nedeclaroval v rokovaníach s Pekingom nezávislosť na ľudovej Číne, ale vychádzal z programu demokratickej strany, v ktorom štátna suverenita Tchaj-wanu je deklarovaná ako politický cieľ. Aby ho dosiahla, začala stupňovať tchajwanský regionálny nacionalizmus a emotívnym spôsobom vyjadrovať obavy obyvateľov ostrova z možnosti pohltienia kontinentálnou Čínou. Tchajwanský nacionalizmus sa stal dôležitým ideologickým nástrojom stúpencov samostatnej štátnosti Tchaj-wanu a jeho definitívneho odtrhnutia od územia kontinentálnej Číny. Štátni predstavitelia Čínskej ľudovej republiky odmietali všetky

pokusy zo strany Tchaj-wanu uznať tchajwanských vodcov ako predstaviteľov suverenného štátu, čo vyvolalo početné nedorozumenia medzi oboma stranami.

* * *

Podľa výskumov vrejnej mienky, urobených v rokoch 1994 – 2001 tchajwanskou *Radou pre záležitosti pevninskej Číny / Mainland Affairs Council /*, za zachovanie súčasného štatútu Tchaj-wanu sa vyslovilo približne 50 % až 60 % občanov Tchaj-wanu, 25 % až 30 % je za zjednotenie s kontinentálnou Čínou, 15 % až 20 % je proti zjednoteniu a od 0 % až do 15 % nemá názor o tejto otázke. V otázke výskumu identity sa ukázalo, že klesá povedomie pôvodná čínskej identity z pôvodných 45 % až na hranicu 15 %, pričom tchajwanská identita vzrástla zo 16 % na 40 % . / *Podľa Fürst, R.: c. d.*,

s. 14 / Značná časť Tchajwancov sa cíti bezpečnostne ohrozená zo strany kontinentálnej Číny, ktorej 500 balistických rakiet, namierených na Tchaj-wan, je v umiestnených v silách na pobreží čínskej pevniny. Značné komplikácie sa vyskytujú i s používaním cestovných dokladov obyvateľov oboch častí krajiny a výrobných označení : Čínskej ľudovej republiky / *Poeple´s Republic of China* / a Čínskej republiky / *Republic of China* /. Demokratická strana navrhovala, aby sa zmenil názov Tchaj-wanu z Čínska republika na Republic of China Taiwan alebo iný názov, čo však sa neuskutočnilo.

* * *

Okrem separatistických snáh v politike Tchaj-wanu existujú i hlasy o možnosti konfederatívneho usporiadania vzťahov s kontinentálnou Čínou a využiť tak rozvíjajúci sa proces ekonomickej integrácie. Tchajwanskí politici pozorne sledujú realizovanie Teng Siao-phingovej stratégie „jedna krajiny – dva systémy“ vo vzťahu k Hongkongu, ktorý však postupne stráca svoju finančnú jedinečnosť na úkor tvoriaceho sa nového svetového finančného centra – Šanghaja. Hoci väčšina obyvateľov Tchaj-wanu je za zachovanie súčasného statu quo ako určitého provizórneho, ale už dlhodobého stavu, vzhľadom na silný politický tlak kontinentálnej Číny a jej rastúcu ekonomickú i vojenskú silu je možné predpokladať, že Tchaj-wan sa neodváža vyhlásiť svoju štátnu nezávislosť a aj formálne sa oddeliť od pôvodného územia Číny. Tento názor je podporený aj stanoviskom administratívy USA, ktorá na jednej strane vojensky chráni ostrov od možnej vojenskej invázie zo strany ľudovej Číny, ale nepodporuje akúkoľvek formu nezávislosti Tchaj-wanu na kontinentálnej Číne. Zdá sa, že tento trojuholník vzťahov, ktorý je pozostatkom studenej vojny, nebude neustálym zdrojom stupňovania medzinárodného napätia na ázijskom kontinente a v Tichomorskej oblasti, čo by zrejme neprospievalo ani jednej z týchto strán.

Ujgurský nacionalizmus a islamský terorizmus

Najväčšie nebezpečenstvo vnútorných nepokojov v Číne hrozí od aktivizovania desaťmilionovej moslimskej menšiny v Ujgurskej autonómnej oblasti Číny, v provincii *Sin-tiang*, susediacej so stredoázijskými moslimskými štátmi. Skutočnosť, že v ostatných desaťročiach do týchto oblastí, podobne ako v iných oblastiach Číny, prichádzalo značné množstvo čínskych prisťahovalcov, čo významne zmenilo demografický pomer domorodého obyvateľstva, vyvoláva neustále napätie medzi pôvodným domácim moslimským obyvateľstvom a prisťahovanými Číňanmi, aj keď tu žijú už niekoľko generácií. Podľa príkladu z iných moslimských krajín, ujgurskí moslimi sa začali zaoberať otázkou obnovenia štátnej nezávislosti, ktorú na určitý čas získali vytvorením tzv. Republiky východného Turkestanu v rokoch 1944-1949, teda v čase občianskej vojny v Číne. Vznikal prvé ujgurské teroristické skupiny, ktoré uskutočnili množstvo atentátov. Mali prepojenie na medzinárodnú moslimskú teroristickú sieť, predovšetkým na al-Kajdu. Časť z čínskych ujgurských moslimských teroristov prešla jej výcvikovými tábormi v Afganistane. Aby predišla rozšíreniu ujgurského terorizmu a nacionalizmu, vytvorila spolu s bývalými sovietskymi stredoázijskými republikami spomínanú *Šanghajskú päťku / 1996 / a neskôr Šanghajskú šesťku*, ktorej cieľom okrem vzájomnej výhodnej hospodárskej spolupráce je spoločne

bojovať proti terorizmu. Tak sa čínskej vláde podarilo zastaviť významnú podporu pre čínskych ujuurských nacionalistov. Ich preukázané spojenie s al-Kajdou využila na to, aby v rámci vytvorenia medzinárodnej koalície proti terorizmu boli čínske ujuurské nacionalistické skupiny zaradené na oficiálnych medzinárodných zoznamoch teroristických organizácií, urobených Organizáciou spojených národov a americkou administratívou.

Súčasnú politickú a štátnu vedu Číny, na čele s prezidentom Chu Ťin-tchao a predsedom vlády Wen Ťia-paom, ktorí tvoria jadro „štvrtej generácie“ čínskych politikov, vo vnútornej politike uskutočňuje princíp politickej otvorenosti. Odvrhli praktiky presadzovania neformálneho vplyvu straníckymi „vyslúžilcami“ počas zákulisných rokovaní. Podporujú väčšiu otvorenosť riešenia problémov, rovnomernejší ekonomický rozvoj krajiny, aby sa vyhli znevýhodňovaniu roľníckych skupín vo vnútrozemí a ich neúnosnej migrácii do rozvinutých oblastí na pobreží Číny. Novú politiku je možné vyjadriť sloganom- ako to v čínskej tradícii býva zvykom - *mierový vzostup / ťüe-čchi /*. Táto politická stratégia sa prejavuje aj v čínskej zahraničnej politike, ktorej základom je dôraz na dobré medzinárodné politické vzťahy kontinentálnej Číny a zdržanlivé vystupovanie / možno s výnimkou vo vzťahu k Tchaj-wanu /. Jej cieľom je rozptýliť obavy svetového spoločenstva z rastúcej ekonomickej i vojenskej moci Číny, predovšetkým voči svojim susedom a krajinám juhovýchodnej Ázie, ale i najvýznamnejším krajinám sveta. Súčasné politické vedenie Číny upustilo od zdanlivo „veľmocenskej“ politiky Ťiang Ce-mina vyhrocovať vzájomné vzťahy najmä s USA. Kontinentálna Čína sa nesporne stala jedným z najvýznamnejších štátov sveta najmä svojím ekonomickým potenciálom.

V súčasnosti je čínska ekonomika, po USA a Japonsku, tretia najvýznamnejšia ekonomika sveta a neustále dosahuje svoj pozoruhodný rast. Je zrejmé, že jej ďalší vývoj bude v mnohom závisieť i od možnosti prístupu k zdrojom surovín, najmä ropy, uplatnenia sa na trhu najvýznamnejších krajín sveta a zapojenia sa do globálnej ekonomickej stratégie. To rozhodujúcou mierou určuje aj vzťah Číny k USA, Japonsku, krajinám juhovýchodnej Ázie, k Rusku a k Európskej únii. Úlohou nového štátneho vedenia Číny a politikov 4. generácie je úspešnou zahraničnou politikou pokračovať v štátom riadených hospodárskych reformách a pritom udržať kontrolu i nad politickou transformáciou čínskej spoločnosti. Táto politika ostane spojená s uskutočňovanými hospodárskymi reformami.

Recenzoval: Doc. PhDr. Vladimír Skalský, Ph. D.

Katedra humanitných vied MTF STU Trnava

Résumé

Dans ce thèse on veut présenter l'histoire politique de la Chine contemporaine, surtout pendant la période nouvelle, depuis les événements à la place Tchien-en men, après la défaite du mouvement étudiant démocratique à Pékin. Il s'agit de la période, quand la Chine commence dans ses réformes économiques, mais pas dans les réformes politiques. L'auteur explique au lecteur les relations entre la Chine et le régime à Taiwan, les possibilités de développer la collaboration entre ces deux pays.

Použitá literatúra

- Aron, Raymond: Pax et guerre entre les nations, Calmann-Lévy, Paris 1962
Aron, Raymond: Leçons sur l'histoire, Éditions de Fallois, Paris 1989
Bakešová, Ivana – Fürst, Rudolf – Heřmanová, Zdenka: Dějiny Taiwanu.
Dějiny států, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004
Bettelheim, Charles: Questions sur la Chine après la mort de Mao Tsé-toung,
Librairie François Maspero, Paris 1978
Burlackij, Fedor: Mao Czedun, Eksmo-press, Moskva 2002
Domenach, Jean-Luc: Chine: l'archipel oublié, Librairie A. Fayard, Paris 1992
Dumont, René: Chine, la révolution culturelle, Éditions du Seuil, Paris 1976
Fairbank, John., King: Dějiny Číny, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2004
Fürst, Rudolf: Konec izolacionismu v Číne, Mezinárodní politika 9/2004,
s. 9 - 13
Fürst, Rudolf: Tchaj-wan – mladá čínská demokracie, Mezinárodní vztahy
3/2004, s. 5 - 20
Kohout, Pavel: Čína, investice a růst ekonomiky, Mezinárodní politika 9/2004
Short, Philip: Mao, BB-art, Praha 2001
Wang Jisi: Machtfaktor China, Internationale politik, Januar 2004, Nr. 1.,
s. 59-66